

VIBORG
KOMMUNE

Hverdagsfortællinger

**Kvalitetsrapport
Børn & Unge 2024**

FORSKELLIGE

I FÆLLESSKAB

Forord	3
Indledning	4
Tværgående udviklingsinitiativer i Børn & Unge	5
Vores foretrukne praksis	5
Opdatering af den tværfaglige model	5
Relationel velfærd	5
Frivillighed	5
Praksisfortællinger - tværgående udviklingsinitiativer	7
Nyt blik: Når kontekst er nøglen	8
De unges meninger er altid med i overvejelserne	10
Frivillige trevler knuder på garn op på Karup Skole	14
Alle børn burde ha' en Ruth og en Asta	16
Flere skal have en ungdomsuddannelse og en tilknytning til arbejdsmarkedet	19
Praksisfortællinger - Flere skal have en ungdomsuddannelse og en tilknytning til arbejdsmarkedet	21
Hønsehus på skoleskemaet	22
Maria fra Møldrup har sat nyt valgfag på skemaet	26
Ny "mellemløst" skal give flere børn en hånd i ryggen	30
Skole får flere bøger tilbage i undervisningen	34
Alle får lettere adgang til hjælp fra socialrådgivere	36
Udviklingsinitiativer	38
Vi lærer sammen (dagtilbud)	38
Lær i egen og andres praksis (skoler)	38
Teknologiforståelse og Makerspaces (skoler)	39
Rette indsats til rette tid (Familie & Rådgivning)	39
Inddragelse (Familie & Rådgivning)	40
Færre føler sig ensomme	43
Praksisfortællinger - færre føler sig ensomme	45
Teselskab og frisørsalon får børn med i fællesskaber	46
Billeder på gulvet giver børnene ro	50
God kvalitet giver trivsel og lavt sygefravær	53
Udviklingsinitiativer	56
Stærke børnefællesskaber (dagtilbud)	56
Styrket evalueringskultur (dagtilbud)	56
Videnproduktion gennem Videnbasaren (skoler)	57
Flere er sunde og fysisk aktive	59
Praksisfortællinger - flere er sunde og fysisk aktive	61
Fysisk aktivitet og fuldkorn på menuen	62
Køkkentjans og pedalkraft	66

FORORD

Kære læser

Vi er rigtig mange i Viborg Kommune, som er optaget af, at vores børn og unge får den bedst mulige start på livet. Det er vi som forældre, medarbejdere, ledere, politikere og samarbejdspartnere. Hver dag yder vi en kæmpe indsats for, at børnene og de unge skal have lys i øjnene og mestre eget liv, og hver dag bliver vi alle sammen en lille smule dygtigere, klogere eller en erfaring rigere, som vi tager med os i bagagen. Det gælder både for børnene - og for os voksne.

Du sidder lige nu med den anden udgave af Børn & Unges kvalitetsrapport. Rapporten gør status på udviklingen og sammenhængen i vores dagtilbud, skoler og på familieområdet, og har denne gang fokus på de mange gode fortællinger med eksempler fra hverdagen.

Alle eksempler er eksemplariske for den tilgang og pædagogiske kvalitet, som vi er i gang med at udvikle, men med forskelligt fokus og fra forskellige kontekster. Vi kalder det at være forskellige i fællesskab.

Vi håber, at du som læser får nogle klare billeder af, hvad ambitionen er for Børn & Unges virke i Viborg Kommune, og at løsninger for den enkelte og for de mange først og fremmest skal findes i arbejdet med fællesskaberne. Det kun kan lade sig gøre, fordi der er et tydeligt fælles fundament og et stærkt organisatorisk medlemskab. Er vi i mål? Nej, det er vi ikke endnu, men vi er godt på vej med en fælles retning, som alle kan være stolte af.

God læselyst!

Med venlig hilsen

Børne- og Ungdomsudvalget

INDLEDNING

Kvalitetsrapporten indgår i vores kvalitetshjul, som rammesætter, hvordan vi arbejder med at udvikle kvaliteten af vores indsatser i Børn & Unge.

I januar måned 2024 udgav vi en foranalyse, der følger op på de tre pejlemærker for Børn & Unge:

- Flere skal have en ungdomsuddannelse og en tilknytning til arbejdsmarkedet
- Færre føler sig ensomme
- Flere er sunde og fysisk aktive

Efter drøftelse af de vigtigste udviklingstendenser i strategisk lederforum og ledergruppen har Børne- og Ungdomsudvalget på mødet den 24. januar 2024 identificeret en række fokusområder, der kræver vores opmærksomhed. De fokusområder har dannet grundlag for kvalitetssamtaler med institutioner og bestyrelser (for de selvejende daginstitutioner) i foråret 2024.

I kvalitetsrapporten gør vi status på de udviklingsinitiativer, der er sat i søen for at forbedre kvaliteten af vores indsatser for børn og unge. Rapporten fremhæver både større, tværgående initiativer og giver et indblik i nogle af de mange initiativer, der tages i daginstitutioner, skoler og på familieområdet.

Det ligger i vores samarbejdssyn i Børn & Unge, at vi skal være nysgerrige på hinandens praksis og bruge den viden, der er. Det gør vi i det daglige samarbejde, i de forskellige netværk for medarbejdere og ledere og for eksempel, når vi afholder den årlige videnbasar på skoleområdet.

For at dele viden om vores praksis indeholder rapporten en række fortællinger fra virkeligheden. Det er udvalgte historier blandt mange, og de giver et lille indblik i de mange lokale tiltag, som understøtter vores fælles mål. Fortællingerne kan forhåbentligt være med til at inspirere andre og skabe dialog om, hvordan vi kan udvikle vores faglige praksis yderligere.

TVÆRGÅENDE UDVIKLINGSINITIATIVER I BØRN & UNGE

Forskellige i fællesskab er Børn & Unges oversættelse af sammenhængsmodellen i Viborg Kommune, hvor vi arbejder med at skabe sammenhæng for borgerne. Grundlæggende kræver det at skabe sammenhæng for borgeren, at vi skaber sammenhæng i vores organisation. Derfor handler mange af vores initiativer om at videreudvikle vores fælles fundament i form af fælles mål, fælles tilgange og fælles systematikker m.v. Nedenfor beskrives fire af vores store tværgående udviklingsinitiativer.

VORES FORETRUKNE PRAKSIS

Vi har beskrevet vores fælles faglige ståsted og vores foretrukne praksis, der skal sikre, at vi bliver bedre til at styrke alle børns muligheder for at deltage i fællesskaber og medvirke til at vende en udvikling, hvor flere børn går i specialtilbud.

Det indebærer bl.a., at vi tilpasser læringsmiljøerne til børnene, ikke omvendt. Vi ønsker at skabe inkluderende miljøer, hvor vi ændrer på læringsmiljøet for hele børnegrupper fremfor at lave støttestrukturer til det enkelte barn.

Det er trådt tydeligt frem i kvalitetssamtalerne i foråret, at vores dedikerede arbejde med at udvikle den praksis allerede er i fuld gang. I dagtilbud, skoler og i samarbejdet med bl.a. psykologer, socialrådgivere og læringskonsulenter, ser vi en stærk vilje til og fokus på at gøre vores vision til virkelighed. Flere af praksisfortællingerne i rapporten viser også, hvordan vi allerede arbejder med vores foretrukne praksis.

OPDATERING AF DEN TVÆRFAGLIGE MODEL

Vi har for nyligt opdateret den tværfaglige model, som udgør stilladset for, hvordan vi samarbejder om børn og unges læring, trivsel og sundhed på tværs af fagligheder. Den tværfaglige model sikrer, at alle ved, hvad deres rolle er, og hvordan vi sammen kan yde en tidlig og effektiv indsats.

Den nye opdaterede udgave er med til at understøtte vores foretrukne praksis. Vi har fået præciseret, hvordan vi inddrager forældre som en ressource og som aktive og ligeværdige samarbejdspartnere. Den nye tværfaglige model er blevet præsenteret for alle relevante ledere og på Vicki (Viborg Kommunes intranet) findes nu hjælpeværktøjer til, hvordan vi bruger modellen i det daglige samarbejde.

RELATIONEL VELFÆRD

Relationel velfærd er et andet centralt udviklingsinitiativ, som vi kommer til at arbejde med i de kommende år. Her er den personlige og tillidsbaserede relation mellem den professionelle og borgeren nøgleelementet til at skabe bedre velfærd, og vi tager udgangspunkt i den enkelte families behov, relationer og netværk for at skabe skræddersyede løsninger.

Vores deltagelse i projektet "Sammen på tværs" siden januar 2023 er foreløbig vores største satsning. Her samarbejder vi på tværs af kommunale afdelinger og med boligselskaber om at forbedre støtten til familier i tre udvalgte boligområder hhv. Ellekonebakken og Houlkærvænget i Viborg samt skoledistrikt Karup/Kølvrå.

FRIVILLIGHED

Vi er også optaget af, hvordan vi kan udvikle vores opgaveløsning i samarbejde med civilsamfundet. Vores mål er at få civilsamfundet tættere på vores kerneopgaver, hvilket kan supplere og styrke velfærden omkring vores børn og unge. Vi stræber efter at skabe positive forandringer gennem samarbejde med uddannelsesinstitutioner, sociale organisationer, idrætsforeninger, erhvervsliv, kulturinstitutioner og privatpersoner. Det indebærer bl.a., at alle børnehuse, skoler, klubber og institutioner under Familie og Rådgivning lokalt vurderer og inviterer til samarbejder, der styrker trivsel, faglighed og lokalsamfund.

PRAKSISFORTÆLLINGER - TVÆRGÅENDE UDVIKLINGSINITIATIVER

I fortællingerne ses eksempler på, hvordan vi arbejder med vores tværgående udviklingsinitiativer.

De første to fortællinger illustrerer, hvordan vi på vidt forskellige måder arbejder med at anvende vores foretrukne praksis.

I den første hører vi om, hvordan vi ved at sætte fokus på konteksten omkring barnet får en ny måde at anskue barnet på, og derved åbner op for nye muligheder for støtte i det tværfaglige samarbejde mellem PPL, Familieafdelingen, forældre og skolen.

Nørresø Husets døgntilbud for børn og unge fortæller i den anden praksisfortælling om, hvordan de er begyndt at inddrage barnet og den unge i alle hverdagsbeslutninger. Det bidrager til, at de voksne medarbejdere får en bedre forståelse af barnet og den unge, og at barnet og den unge får styrket sin handlekompetence.

I de to sidste praksisfortællinger ses gode eksempler på, hvordan frivillige kan støtte op om og supplere vores kerneopgaver med eksempler fra Karup Skole og Børnehuset Unoden.

NYT BLIK:

NÅR KONTEKST ER NØGLEN

Når et barn eller en ung mistrives, er det vigtigt at prøve at forstå, hvorfor barnet reagerer, som det gør og ikke kun at fokusere på barnets adfærd. Når man inddrager konteksten, hjælper det til at bekæmpe begrænsende forforståelser.

For nogle børn og unge slår livet knuder. Psykolog Ditte Juul, PPL samt børne- og ungerådgiver Maria Moesgaard fra Familieafdelingen er blandt de fagpersoner, som børn, unge og familierne møder på deres vej, når knuderne skal løsnes.

En del af deres arbejde er at deltage i møder, der tager afsæt i den tværfaglige model. Modellen er stilladset for, hvordan vi samarbejder om børn og unges læring, trivsel og sundhed på tværs af fagligheder.

I foråret er den tværfaglige model blevet revideret. Den nye udgave indeholder blandt andet overvejelser om, hvordan foretrukken praksis kan arbejdes ind i drøftelserne på møderne.

Foretrukken praksis

I Viborg Kommune arbejder vi ud fra et fælles fagligt ståsted, der består af en række styrebilleder, som beskriver vores foretrukne praksis. Det

skal sikre, at vi bliver bedre til at styrke alle børns muligheder for at deltage i fællesskaber.

- Foretrukken praksis giver os et fælles sprog at tale ud fra på tværs af fagligheder, fortæller Ditte Juul.

Det bakker Maria Moesgaard op om.

- Nu har vi samme udgangspunkt at arbejde ud fra. Når vi taler sammen med de forskellige samarbejdspartnere, så ved vi, hvad vi taler om, siger hun.

Et af styrebillederne i foretrukken praksis går på, at man er optaget af konteksten samt egne og andres forforståelser i forståelsen af børns (mis)trivsel samt udfordringer med læring og sundhed.

- Der er helt klart sket noget i den måde, vi taler på, efter vi er begyndt med foretrukken praksis. Nu vægter betydningen af kontekst meget højere, forklarer Ditte Juul og fortsætter:

- Kontekst skal forstås bredt og er ikke kun miljø. Det er også den måde, vi anskuer barnet på.

Fra symptomer til reaktioner

Ditte og Maria har flere eksempler på, hvordan fokus på kontekst har gjort en mærkbar forskel i sager. Et af dem kommer fra en skole, hvor et barn havde det svært. Skolen havde iværksat forskellige tiltag, som ikke syntes at virke, og nu ønskede skolen og familien, at barnet fik en psykiatrisk udredning.

- På det her tidspunkt har skolen prøvet mange forskellige tiltag for at få barnet i trivsel, så da vi bliver inviteret med, ser de psykiatrien som løsningen, fortæller Ditte Juul.

Både Maria og Ditte var mødt lidt tidligere ind til mødet, hvor der var indkaldt til et niveau 3-møde. Det gav dem mulighed for at lægge en strategi.

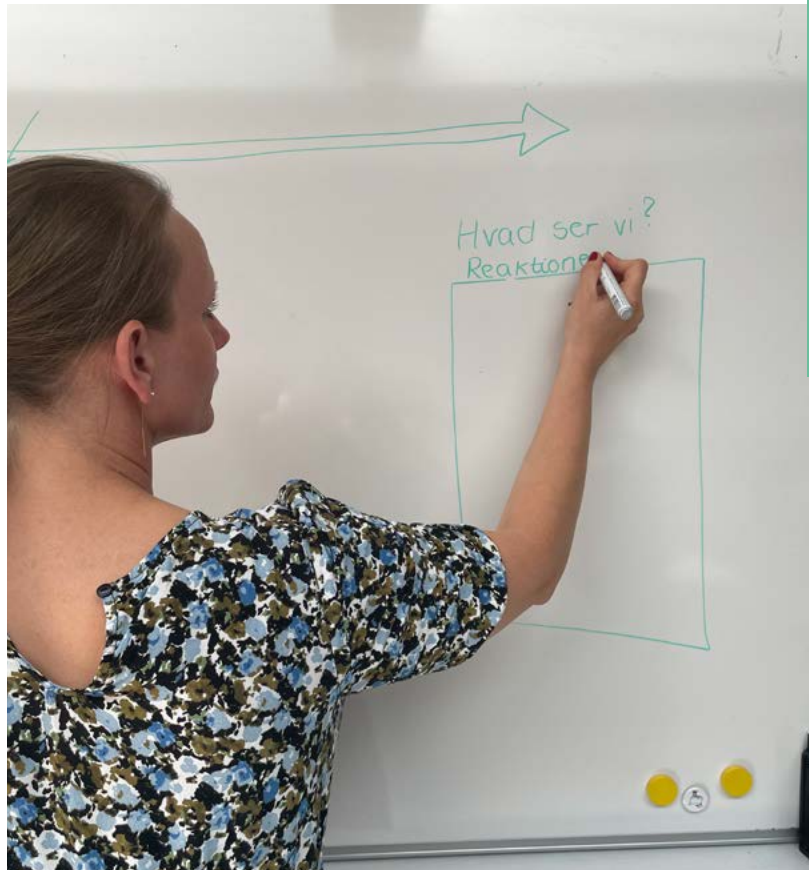
- Vi aftalte, at vi skulle fokusere på at afdække, hvad der sker rundt om barnet, fortæller Maria Moesgaard.

Derfor tegnede Ditte en tegning på tavlen, som hjalp til at kaste lys på historikken i sagen og barnets reaktioner i forskellige situationer.

- Vores fokus i mødet var aldrig symptomer og diagnoser. Vi fokuserede på, hvordan vi kunne hjælpe forældrene og skolen til at forstå barnet, fortæller Maria Moesgaard.

- Vi lavede en plan, der trak sygdom og ansvar ud af barnet, slutter Ditte Juul.

Mødet blev indgangen til et bedre samarbejde mellem forældrene, skolen og Familieafdelingen. Barnet blev ikke sendt til psykiatrisk udredning og er dag i bedre trivsel.

Ditte Juul tegner en "meta-undersøgelse", der zoomer ud på historik, betydningsfulde sammenhænge og meningsdannelse – i stedet for at zoome ind på barnet.

"Vi gik fra mødet og tænkte, at vi havde bidraget med en forskel, der egentlig gjorde en forskel."

DITTE JUUL

FORETRUKKEN PRAKSIS BESTÅR AF FIRE STYREBILLEDER:

- Vi er optagede af konteksten og vores egne samt andres forforståelser i forståelsen af børns (mis)trivsel samt udfordringer med læring og sundhed
- Vi udvikler på læringsmiljøet, når vi møder udfordringer. Det er læringsmiljøet, der skal tilpasse sig børnene og ikke omvendt
- Vi arbejder på at ændre læringsmiljøet for hele børnegrupper/klasser fremfor at lave støttestrukturer til individer
- Vi skaber variation i læringsmiljøerne, så forskellige børn på skift oplever at være i privilegerede positioner

DE UNGES MENINGER

ER ALTID MED I OVERVEJELSERNE

Nørresø Huset er hjem for 18 unge mellem 10 og 17 år. Nogle for en kortere stund, andre i flere år. Uanset hvor længe de bor i Nørresø Huset, sørger personalet bevidst og konsekvent at inddrage dem i alle hverdagsbeslutninger, de er berørt af.

De unge har også aktier i indretningen af husets krea-rum, fortæller teamleder Michael Christiansen.

”Velkommen”. En malet sten uden for døren til Nørresø Huset på Sct. Laurentiivej 14 sender hjemlige signaler til beboere og besøgende. Det er ikke tilfældigt.

– Grundlæggende ser vi sådan her på det: Børnene skal være her. De bor her. Jeg selv og medarbejderne kommer her for at gå på arbejde. Det er det grundlag, vi træffer beslutninger på, og derfor er det oplagt, at de unge skal have størst mulig indflydelse på, hvordan de skal leve livet i deres eget hjem, forklarer Michael Christiansen, som er teamleder på Nørresø Huset.

Helt konkret kan det fx være beslutninger om, hvordan fællesrummene skal indrettes, eller om de fælles badeværelser skal være unisex eller forbeholdt det ene køn. Entreen har fået et helt nyt præg efter de unge bragte det institutionsagtige look op som et problem på et ungemøde, som holdes hver anden torsdag. Derfor er plakaterne med Viborg Kommunes værdier og Sammenhængsmodellen flyttet ind på personalestuen, og nu mødes man i stedet af entremøbler, der ligner alle andre hjem.

Små, hyggelige kroge med puder og planter går igen rundt om i Nørresø Huset. I opholdsstuen er de unges udsmykning af søjlen med til at mindske stemningen af institution.

Tempoet ud af beslutningerne

Michael Christiansen medgiver, at det ikke altid er enkelt at inddrage de unge. De normer og forforståelser, alle mennesker har med sig, kan stille sig i vejen.

– Vi prøver at vente så lang tid som muligt med at lukke døren til dialog, når vi oplever ønsker, som vi tænker, at vi ikke kan imødekomme. Tit kan de unges ønsker være meget impulsivt formulerede, og der er det vores opgave at hjælpe med at tage lidt af tempoet ud af beslutningerne. Samtidig skal vi også turde at udfordre hinandens forforståelser, så vi bliver bevidste om, hvorvidt vi træf-

fer en beslutning for de unges skyld eller for vores egen, siger han.

Det er vigtigt, at personalet tager det fulde ansvar for, at der bliver kommunikeret om beslutninger på en måde, så de unge oplever, at de bliver hørt.

– Hvis en ung pige gerne vil have sin 17-årige kæreste til at overnatte, er vi nødt til at sige nej, men det skal ske på en måde, så hun oplever, at vi forstår hende. Faktisk forsøger vi at sige ja til alt, der ikke er i modstrid med lovgivningen, fortæller Michael Christiansen.

Ingen færdige løsninger

Hverdagsinddragelse tager også afsæt i det relationsarbejde, som er en væsentlig bestanddel af at arbejde i Nørresø Huset. Af samme årsag tager nattevagterne også aftenvagter for at få lejlighed til at knytte en tættere kontakt til de unge. Det kan de tage med ind i andre situationer. På den måde bliver der, så at sige, sat mere goodwill ind på kontoen, så det er lettere at løse konflikter i nattevagten.

Michael Christiansen understreger, at han ser sin fornemste opgave at være den, der sætter retning for personalet i Nørresø Huset. Han serverer ikke færdige løsninger. Og på samme måde leverer personalet heller ikke færdigpakkede svar til de unge.

– Vi spørger altid ind til, hvad den unge selv tænker i den givne situation. Det kan fx være, hvis vi oplever, at noget ikke fungerer optimalt i den unges liv, og vi måske overvejer at introducere et tiltag – det kan være en samtale med en psykolog

– så spørger vi altid først den unge ”hvad tror du, der kan hjælpe her”, siger Michael Christiansen.

Den omvendte beslutningskompetence giver handlekraft i eget liv til den unge og hjælper samtidig personalet til at undgå at komme ind i en surrogatrolle, hvor man fejlagtigt kan tro, at man er den eneste, som virkelig forstår og kan hjælpe den unge.

Fælles værdisæt i tre huse

Nørresø Huset er et af tre specialtilbud, som er samlet i Familiecenter Døgn og Aflastning. De øvrige to er Rødehus, som er et tilbud til børn med autisme og Egeskovhus, som henvender sig til børn med betydelig og varigt nedsat funktions-evne. Begge er som Nørresø Huset døgntilbud.

– I alle tre huse arbejder vi efter principperne i Barnets lov, hvor inddragelse er et af de allervigtigste elementer. Helt konkret betyder det, at de unge bliver inddraget i alle typer beslutninger på det niveau, der passer til dem, slutter Michael Christiansen.

FRIVILLIGE TREVLER KNUDER PÅ GARN OP PÅ KARUP SKOLE

Garn, der slår knuder og symaskiner, der skal trådes. Det er nogle af de ting, som frivillige hjælper til med i faget Håndværk og Design på Karup Skole.

Der er fjorten frivillige på Karup Skole. Ni er frivillige læsevenner i 1. til 6. klasse, mens fem af de frivillige hjælper til i faget Håndværk & Design - en blanding mellem de tidligere fag håndarbejde og sløjd.

De fjorten frivillige er mødt ind på skolen siden årsskiftet. Samarbejdet kom i hus, da skolen kontaktede frivilligkoordinator i Børn & Unge, Gitte Daugbjerg Andersen, der arrangerede et møde med Røde Kors.

”Det var egentlig ret nemt. Da vi først havde fået det formelle på plads og fordelt de frivillige ud på de enkelte klasser, så kører det bare”

SUSANNE RUSKJÆR

Og samarbejdet med de frivillige er kommet godt fra start.

- Lærerne kunne byde ind, om de ville have frivillige tilknyttet deres undervisning. Efter de første måneder har nogle af de lærere, der ikke bed til bolle i første omgang, vendt retur. Nu vil de også

gerne have frivillige i deres timer. Det er jo dejligt, siger Susanne Ruskjær.

Går glad hjem

Hanne Mette Thagaard har været lærer på Karup Skole i 37 år og har blandt andet undervist i håndarbejde. Hun nyder at være retur på skolen i rollen som frivillig.

- Vi er som frivillige de ekstra hænder i klasselokalet. Det er læreren, der står for selve undervisningen. For mig føles det lidt som at være i min egen bukselomme, og jeg nyder virkelig at hjælpe til. Jeg går altid glad hjem.

Hanne Mette hjælper både til i Dansk og Håndværk & Design, og så er hun skolens kontaktperson til de øvrige frivillige.

Påskekyllinger og fastelavnskostumer

Samtalen glider let, og de to kvinder fortæller på skift om, hvor glade de er for, at de har fået et samarbejde op at stå.

Vi er nået til et punkt, hvor der skal tages billeder til artiklen. Ikke at forklejn mødelokalet, meeen det er ikke det mest spændende sted til billeder.

Derfor går vi ned til Håndværk & Designlokalet, hvor 3. klasse - iført deres fastelavnskostumer - er i gang med at lave påskekyllinger.

Og inden længe er Hanne Mette sat i sving.

- Mit garn har en stor knude. Vil du hjælpe mig?
Spørger en dreng Hanne Mette.

- Det er et rigtig godt eksempel på, hvad vi kan hjælpe med.

Det bekræfter Gitte Krog, der underviser i Håndværk & Design på Karup Skole.

- Jeg har meget glæde af at have frivillige med i undervisningen. Jeg sætter eleverne i gang med det, vi skal lave, og så hjælper de frivillige med de praktiske opgaver, fx at klippe en tråd. Det gør, at jeg har mere tid til eleverne.

Ekstra hænder = flere muligheder

De ekstra hænder i undervisningen giver mulighed for at tilrettelægge undervisningen på en anden måde.

- Der er flere ting, der bliver muligt, når man er flere hænder. Det kan fx være svært at lære 28 elever at strikke, men når vi har frivillige, kan vi dele eleverne op i mindre hold, og så er der mere tid til at hjælpe, fortæller Gitte Krog.

På Karup Skole er efterspørgslen på frivillige steget, og det mærker de også hos Røde Kors.

- Jeg skal hjem og skrive et opslag på vores Facebook-side senere i dag, hvor vi efterlyser to frivillige mere til skolen, slutter Hanne Mette.

Hanne Mette hjælper en dreng med at trevle en knude op.

ALLE BØRN BURDE HA' EN RUTH OG EN ASTA

Hver onsdag træder pensionisterne Ruth Kristensen og Asta Harritz ind i børnehuset Unoden for at udføre frivilligt arbejde. Til stor glæde for børn, personale og Ruth og Asta selv.

Snart syv år er gået, siden Ruth og Asta første gang trådte ind i Unoden som frivillige. I begyndelsen var de tilknyttet en fast gruppe, nu hjælper de, hvor der er behov. De spiller kort, leger i dukkekrogen og hjælper med limpistolen, når der skal laves krea-projekter. Men mest af alt, så er de der. Tilgængelige. Rolige. Og det smitter af på både børn og personale i Unoden.

– Vi deltager i de aktiviteter, der nu foregår. Vi spiser også sammen med børnene til frokost og hjælper med at rydde op, og så går vi hjem sådan omkring middagstid, fortæller Ruth Kristensen, som har en fortid som forsøgstekniker, inden hun gik på pension som 70-årig.

Asta Harritz, som i mange år arbejdede i forsikringsbranchen, fortæller, at hverken hun eller Ruth havde egne børnebørn, da de begyndte som frivillige, og at det var en af årsagerne til, at de fulgte opfordringen fra Ældresagen til at kontakte Unoden.

– Ruth og Asta er en ekstra gave til hele Unoden, når det bliver onsdag, siger Pernille Dam Marcusen, som selv var ny i lederjobbet i Unoden, da frivilligordningen blev sat i stand.

”De indgår jo ikke i mødeplanen, så alt det, de bidrager med, giver simpelthen ekstra kvalitet i hverdagen”

PERNILLE DAM MARCUSSEN

Giver ro

Der er ingen tvivl om, at Ruth og Asta er kendte og elskede ansigter i Unoden. Det kunne fx mærkes, da Corona-pandemien var slut, og de to frivillige igen kunne møde ind i børnehaven efter en ufrivillig pause. RUTH OG ASTA! RUTH OG ASTA! råbte børnene, da de så dem igen.

– Det blev vi da lidt imponerede over, siger Ruth Kristensen og fortsætter:

– Vi havde jo været væk fra huset i lang tid, men børnene kunne godt huske os. Det varmer.

– Det er, fordi I er så gode til at møde børnene på jeres egen måde. I stikker lige en finger i jorden og fornemmer stemningen, når I kommer ind ad døren. På den måde føler man, at I er meget opmærksomme og lader børnene komme til jer. Det skaber en vidunderlig ro, siger pædagog Dorte Bundgård Nielsen.

– Ja, som personale kan vi ikke give børnene det samme, supplerer Pernille Dam Marcussen.

– At I tilhører en anden generation, er også en kvalitet i sig selv. Mange af børnene her kender ingen ældre mennesker, fordi de kun har sparsom kontakt til egne bedsteforældre eller måske slet ikke har nogen.

Derfor er Ruth og Asta også altid med, når der holdes bedsteforældredag i Unoden. Som en slags bedstemorvikarer. Som dem, der gør, at man ikke føler sig anderledes, når man ikke har sin egen bedstemor med til bedsteforældredag. Det varmer også.

En ekstra bonus

Ruth og Asta kendte ikke hinanden, inden de blev tilknyttet Unoden som frivillige, men nu er de blevet bekendte – ja nærmest veninder. Det blev en ekstra bonus ved tjansen som frivillig.

– Vi kan finde på at gå på café inde i Viborg og måske tage ud at shoppe sammen, fortæller Ruth,

som bor i Vester Bjerregrav mellem Møldrup og Løvel. Asta bor heller ikke i Viborg, men i Ørum.

– Ja, det koster jo lidt i benzin at køre til Viborg, men det tager vi med, smiler hun.

Det er på deres eget initiativ, at de kommer samme dag i Unoden. Egentlig på baggrund af en anbefaling fra Ældresagen, så der ikke blev brud på kontinuiteten i, at der hver onsdag var en frivillig, hvis der nu var sygdom eller andre private aftaler, der kom i vejen. Men derudover har kvinderne også glæde af at kunne hjælpes ad, når de er i Unoden, fortæller de.

Lige så enkelt som praktikanter

Unoden er blandt de få børnehuse i Viborg Kommune, som har tilknyttet frivillige, og det undrer Pernille Dam Marcussen.

– Der er i princippet ingen forskel mellem at have en praktikant i huset og en frivillig, siger hun.

– Da Ruth og Asta begyndte hos os, holdt vi et kort møde, hvor vi aftalte rammerne for deres indsats og fik forventningsafstemt opgaverne med hinanden. Og vi har aldrig oplevet problemer.

Det er tid til at gå uden for. Alle børn er på legepladsen denne formiddag, og Ruth og Asta har dårligt sat sig til rette på en af bænkene, førend de første børn nærmer sig. Der er noget, de gerne lige vil fortælle. Noget, de har fundet. Og Ruth og Asta har altid tid til at lytte.

Ruth Kristensen og Asta Harritz hjælper til i de aktiviteter, som foregår i Unoden. Det er til glæde for såvel børn som personale og dem selv.

FLERE SKAL HAVE EN UNGDOMSUDDANNELSE OG EN TILKNYTNING TIL ARBEJDSMARKEDET

Det er et mål i Viborg Kommunes sammenhængsmodel, at 90 procent af de unge har taget en ungdomsuddannelse, inden de fylder 25 år. 90 procent-målsætningen er også en uddannelsespolitisk målsætning, der gælder på landsplan. Viborg Kommune ligger på 87,10 procent i 2023 og er dermed knap 3 procentpoint fra målsætningen.

Det at få en ungdomsuddannelse har stor betydning for, om den unge senere får en stabil tilknytning til arbejdsmarkedet. Sammen bidrager ungdomsuddannelse og arbejdsmarkedstilknytning til at forme den unges identitet og fremtid, hvilket gør det til en essentiel del af deres udvikling og succes i livet.

Der er mange forskellige faktorer, som har betydning for, om unge har de rette forudsætninger for at tage en ungdomsuddannelse og senere får en stabil tilknytning til arbejdsmarkedet. De fleste børn og unge når målet uden særlig støtte, mens andre børn, unge og deres familier i perioder eller permanent har brug for ekstra støtte for at komme dertil.

Følgende indikatorer følges løbende i forhold til pejlemærket: Flere skal have en ungdomsuddannelse og en tilknytning til arbejdsmarkedet.

- Fravær reduceres
- Færre med højt fravær
- Den faglig trivsel styrkes
- Flere inkluderes på almenområdet
- Flere er i positiv sprogudvikling
- De unge oplever sig inddraget
- Flere unge har et fritidsjob

Disse indikatorer giver os tegn på, om vi er på rette vej i forhold til pejlemærket.

Konklusioner fra foranalysen

Foranalysen viste, at vi står overfor to hovedudfordringer i form af en stigende segregering af børn og unge til specialtilbud både på dagtilbuds- og skoleområdet og i form af et skolefravær, der stadig er højere end perioden før Covid-19.

På baggrund af foranalysen vedtog Børne- og Ungdomsudvalget på udvalgsrådet den 24. januar 2024 følgende fokusområder, som vi skal arbejde med på børne- og ungeområdet i de næste to år:

- Implementering af foretrukken praksis
- Videreudvikling af nye mellemformer på dagtilbuds- og skoleområdet
- Fortsat fokus på at forebygge fravær og sikre et fremmøde i både dagtilbud og skoler, som skaber deltagelsesmuligheder, så børn og unge kan indgå i de sociale fællesskaber, opleve gode relationer og få et godt læringsudbytte.
- Fortsætte arbejdet med at styrke børns sprogudvikling

PRAKSISFORTÆLLINGER - FLERE SKAL HAVE EN UNGDOMSUDDANNELSE OG EN TILKNYTNING TIL ARBEJDSMARKEDET

I fortællingerne ses eksempler på, hvordan vi arbejder med pejlemærket: ”Flere skal have en ungdomsuddannelse og en tilknytning til arbejdsmarkedet”.

I de første to fortællinger hører vi om to nye undervisningstilbud – henholdsvis en udeskolegruppe på Nordre Skoles afdeling Rindsholmvej og et nyt valgfag ”Erhverv og Uddannelse” for 9. klasse på Møldrup Skole.

I fortælling nummer tre fortæller Vestre Skole om, hvordan de arbejder med mellemformer i udskolingen, så undervisningen rummer flere børn med særlige behov i de almene tilbud.

Den fjerde fortælling kommer fra Houkærskolen, der har lavet skolens første ”analogiseringsstrategi”, hvis formål er at skabe en balance mellem det analoge og det digitale i undervisningen.

Alle fire initiativer på skoleområdet er nye spændende idéer, som er udviklet lokalt på de enkelte skoler. De kan nu indgå i den fælles videndeling og videnproduktion på skoleområdet under overskriften ”Lær i egen og andres praksis”.

Den sidste praksisfortælling handler om de fremskudte socialrådgivere, der er tilknyttet de enkelte dagtilbud og skoler. Det er en ordning, som både er med til at fremme det tværgående samarbejde lokalt og skabe relationel velfærd ved at give mere nærhed og lettere adgang til råd og vejledning.

HØNSEHUS

PÅ SKOLESKEMAET

I de naturskønne omgivelser på Ulstrupvej 9 ligger skovhuset Bøgely. Her møder elever fra Nordre Skoles afdeling Rindsholmsvej hver dag ind til undervisning, hvor de har fag som dansk og matematik og bygger hønsehus.

Eleverne laver mange forskellige ting ud af jern. Her er det fx en oplukker.

Undervisningen er flyttet fra de vante klasseværelser i Almind og ud i naturen lidt uden for Bjerringbro.

- Her har vi mindre røv til sæde og flere praktiske opgaver udendørs, fortæller lærer Mikael Sønderkov.

Netop det har eleverne fra Rindsholmsvej god gavn af. Afdelingens elever er visiteret til skolen, fordi de har et særligt behov for støtte og behandling, der ikke kan dækkes gennem almene undervisningstilbud eller i en af kommunens andre specialklasser.

På nuværende tidspunkt kommer fem elever fast i skovhuset Bøgely.

- Vi har samlet en klasse, som, vi synes, matcher det her tilbud, fortæller lærer Bjarne Hastrup, inden afdelingsleder Søren Røjgaard overtager ordet:

- Alle elever og deres forældre er spurgt, om eleverne har lyst til at få undervisning herude. Det er lidt atypisk at blive spurgt, men man er her, fordi man gerne vil være her.

Læring i det fri

Alle dage begynder ens, og der er en nogenlunde fast ugestruktur. De lægger ud med at holde et morgenmøde, hvor de gennemgår dagens program og deler vigtige informationer. Herefter står den på boglige fag som dansk, matematik og engelsk på skovhusets 1. sal.

Så er det blevet tid til at gå i skoven eller i et af værkstederne. Der er både et lille smedjeværksted og træværksted, som eleverne bruger flittigt.

Det allerførste projekt, som eleverne gav sig i kast med, da de rykkede ind på Bøgely, var at bygge et hønseshus, som de bygger på og forbedrer løbende.

- Vi har lige lavet et halvtag ud til hønsene, lyder det begejstret fra en af eleverne.

”Det er en god metode til at lære fx matematik på, men på en anden og mere praktisk måde end normal klasseundervisning”

SØREN RØJGAARD

- Nogle gange laver vi tingene sammen, og andre gange laver vi noget selv. Lige nu er jeg fx i gang med at lave en ny kniv. Det er der ingen andre, der er, fortæller én af eleverne, mens han viser den første kniv frem, som han selv har lavet.

Mikael nikker anerkendende:

- Han har lavet den helt fra bunden. Der er en smed i ham.

Praktisk biologiundervisning og huslige pligter

Både lærere og elever er glade for de muligheder, det giver, når de rykker undervisningen ud i skovhuset.

- Det er rart og godt at være her, siger en.

- Når man arbejder i et udeskoleprojekt som dette, betyder det, at man mærker sammenhængen mellem natur, læring og trivsel. Det er tilfredsstillende som lærer at kunne integrere forskellige fagområder og læringssituationer i naturen, så det fremmer en dybere forståelse og engagement hos eleverne, siger Bjarne.

Skovhuset låner de af Naturskolen, og de står selv for at passe huset. Eleverne hjælper blandt andet til med at gøre rent, hugge brænde og passe hønsene.

Lærerne oplever også, hvordan eleverne udvikler sig ved at arbejde mere praktisk.

- Vi oplever faktisk, at eleverne begynder at kunne tage stilling til ting på en anden måde, end de kunne tidligere. Det sker ved, at vi tænker de almindelige skolefag ind i aktiviteterne, så de bliver mere håndgribelige. Fx har vi et hønseshus, som fik kyllinger i efteråret - heriblandt var der nogle haner. Dem havde vi ikke brug for, så dem slagtede vi, og det kom der så noget anatomiundervisning ud af, fortæller Mikael, inden en af eleverne tager sin mobil frem og viser billeder fra begivenheden og forklarer om slagtingen.

- Det blev til nogle gode tarteletter, griner Bjarne.

- Det smager bedre end alt det, man køber, medgiver en af eleverne.

Bjarne Hastrup er en af de faste lærere, der kommer i skovhuset.

Mikael Sønderskov er glad for den praktiske undervisning, de tilbyder eleverne på Bøgely.

Søren Røjgaard er afdelingsleder på Nordre Skole.

Eleverne laver mange praktiske opgaver i løbet af skoledagen.

MARIA FRA MØLDRUP HAR SAT NYT VALGFAG PÅ SKEMAET

Med starthjælp fra Jobcenter Viborgs rejsehold har lærer Maria Steenberg fra Møldrup Skole skabt det nye valgfag ”Erhverv og Uddannelse” for skolens 9. klasser.

16 ud af 39 elever i Møldrup Skoles to 9. klasser har i det nye valgfags første leveår deltaget på holdet, der har givet dem mulighed for at komme i forskellige praktikker og besøge virksomheder og uddannelsesinstitutioner.

Det må man kunne kombinere

Inspirationen og begejstringen er ikke til at tage fejl af, når Maria Steenberg fortæller, hvordan hun fik idéen til det nye valgfag:

- Det startede faktisk med, at jeg selv var med på den 7. klasses lærerpraktik, som kommunen har lavet sammen med ungdomsuddannelserne. Der tænkte jeg: Ej, det er megafedt, det med at tage ud og se, hvordan det fungerer i praksis ude på uddannelserne.

Siden blev Maria også ambassadør i det store projekt, ”Sammen om fritidsjob”, der hjælper unge med at få et job i fritiden. Med de to erfaringer i bagagen, tog hendes idé form:

”Ja, jeg tænkte, at det ville være megagodt at kombinere tingene, så de unge kunne komme ud at se og prøve, hvordan både virksomheder og uddannelser fungerer”

MARIA STEENBERG

Formålet er at give de unge et bedre grundlag for at vælge, hvad de gerne vil være, når de bliver ”store”

Rejseholdet rykkede ud

Da Maria Steenberg havde fundet form og indhold for valgfaget, præsenterede hun først idéen for skolens leder, Lene Lundsberg. Skolelederen bakkede op og nævnte, at de måske skulle kontakte ”Rejseholdet” fra Jobcenter Viborg. Rejseholdet havde nemlig kort forinden sendt Lene Lundsberg en mail med information om, hvordan

de kunne skabe samarbejder mellem skoler og virksomheder.

Som sagt, så gjort. Og efter det første møde med Rejseholdets virksomhedskoordinator, Karin Nørgaard Sivebæk, og pædagogisk konsulent på skoleområdet, Thora Bundgaard Sørensen, følte Maria Steenberg sig godt hjulpet:

- De syntes heldigvis, at min idé var god. Karin blev faktisk en slags ”cheerleader” for mig og hjalp mig i gang med at invitere virksomheder fra lokalområdet til det første netværksmøde, fortæller Maria og tilføjer:

- I starten var jeg fuldstændig udenfor min ”comfort zone”, så det var rigtig godt at få lidt start-hjælp.

Et stort netværk af virksomheder kender nu Maria fra Møldrup Skole.

Netværk på 27 virksomheder

Efter den indledende fase blev Rejseholdets jobkonsulent Christian Reslow tilknyttet projektet. Han har otte års erfaringer med at bringe virksomheder og arbejdssøgende sammen og hjælper bl.a. Maria Steenberg med at udvide erhvervsnetværket i Møldrup og omegn.

I dag tæller Maria Steenbergs netværk mange uddannelsesinstitutioner og 27 virksomheder, der alle har sagt ja til at enten modtage elever i praktiker og/eller modtage besøg fra eleverne på "Erhverv og Uddannelse".

Christian Reslow fortæller, at han faktisk er lidt overrasket over, hvor stor opbakningen er:

- Der har været en massiv velvilje fra de private virksomheder her i området. Der ligger nok en motivation i, at det foregår lokalt, hvor man kender de børn, det drejer sig om. Men virksomhederne føler helt tydeligt også et stort samfundsansvar, når det gælder vores unge.

Sammen med Maria lægger virksomheder og elever en plan, der typisk lyder på et praktikforløb halvanden time fem onsdage i træk.

Eleverne har været i praktik som frisør, købmand, kontomedarbejder og mange andre ting. De har også besøgt bl.a. Mercantec, Pleje- og Omsorgscenter Toftegården og Grundfos A/S Aalestrup i Hvam.

Det er fedt at komme ud

Maria Steenberg er stolt over, hvor hurtigt hendes idé er vokset til et meget konkret og brugbart redskab for hendes elever. Der er endnu ikke lavet en egentlig evaluering af det første år, men eleverne er meget glade for valgfaget, fortæller Maria:

- En af de ting, alle eleverne siger, er, at det har været fedt at afprøve forskellige fag. Nu ved de lidt mere om, hvad det er, de gerne vil. Og nogle finder også ud af, at det, de troede, de gerne ville, faktisk slet ikke er dem. På den måde slipper de for at tage for mange forkerte valg.

I det hele taget er der en meget positiv stemning blandt eleverne på holdet:

- De synes, det har været fedt at komme ud i praktikerne. De gider ikke en masse forberedelse. De vil bare gerne ud på arbejdspladserne. Og de er vokset af det, fordi de selv har skullet ud til en virksomhed og møde nye mennesker. Det kræver mod.

På spørgsmålet om, hvilke gode råd hun gerne vil give andre skoler og lærere, som har lyst til at sætte Erhverv og Uddannelse på skoleskemaet, svarer en smilende Maria Steenberg:

- Bare spring ud i det. Eller ring måske lige til Rejseholdet først. De er megagode til at hjælpe. Og så hjælper det selvfølgelig, hvis man - som jeg - synes, det er spændende at gå i gang med noget nyt og række ud til lokalsamfundet.

Valgfaget Erhverv og Uddannelse har været en stor succes på Møldrup Skole, og det er selvfølgelig at finde på skemaet igen, når de nye 9. klasser møder ind efter sommerferien.

FAKTA OM VALGFAGET PÅ MØLDRUP SKOLE

Erhverv & Uddannelse har været på skoleskemaet i skoleåret 2023/24 i Møldrups 9. klasser. Forløbet tilrettelægges lokalt sammen med elever og virksomheder og indeholder tre hovedelementer:

- Praktikforløb hos flere forskellige arbejdssteder
- Besøg på erhvervsvirksomheder og offentlige arbejdspladser
- Besøg på uddannelsesinstitutioner

Læs mere om [valgfaget, som kan tilpasses de enkelte skolers behov](#)

NY "MELLEFORM" SKAL GIVE FLERE BØRN

EN HÅND I RYGGEN

Når Vestre Skole byder velkommen til skoleåret 24/25, er skemaet forandret for alle børn i udskoling, og nogle af dem starter i et nyt undervisningstilbud, som skolen kalder "melleformen".

De få børn, som hviner af fryd på Vestre Skoles legeplads denne første onsdag i juli, er børn fra SFO'en. Skolen har nemlig haft sommerafslutning, og om lidt viger de sidste lyde af de ansattes sommerslutsput også for ferien. Lige inden lukketid har vi fanget de to pædagogiske ledere Anette Smidt og Yvonne Jensen samt skoleleder Christian Riisgaard Madsen til en snak om "melleformen" med mere.

Rammer, der skal inkludere flere

I Skoledistrikt Vestre Skole er et voksende antal børn tilknyttet forskellige specialtilbud. Christian Riisgaard Madsen mener derfor, det er nødvendigt at udvikle og forandre den almene skole og gøre formen mere fleksibel for at imødekomme de unges nye behov:

- Vi ønsker at skabe rammerne for en skoleform, der kan rumme flere børn med særlige behov i de almene tilbud og det fællesskab, de kan være en

del af her. I forbindelse med vores arbejde med visionen for Vestre Skole 2030 har vi arbejdet med at udvikle idéer, der kan være med til at skabe rammer, der giver mening for børnene.

Et bud på sådan en ramme er "mellemformen" – en idé, der er nedfældet som en del af 2030-visionen og nu sættes i værk. Det hedder "mellemform", fordi det både er en del af det almene tilbud på en almindelig skole – men også tilbyder noget specielt og individuelt. Det er en mellemting mellem det almene og det specialiserede.

En todelt skoledag i forskellige fællesskaber

Pædagogisk leder for udskolingen, Anette Smidt, fortæller her om de konkrete planer:

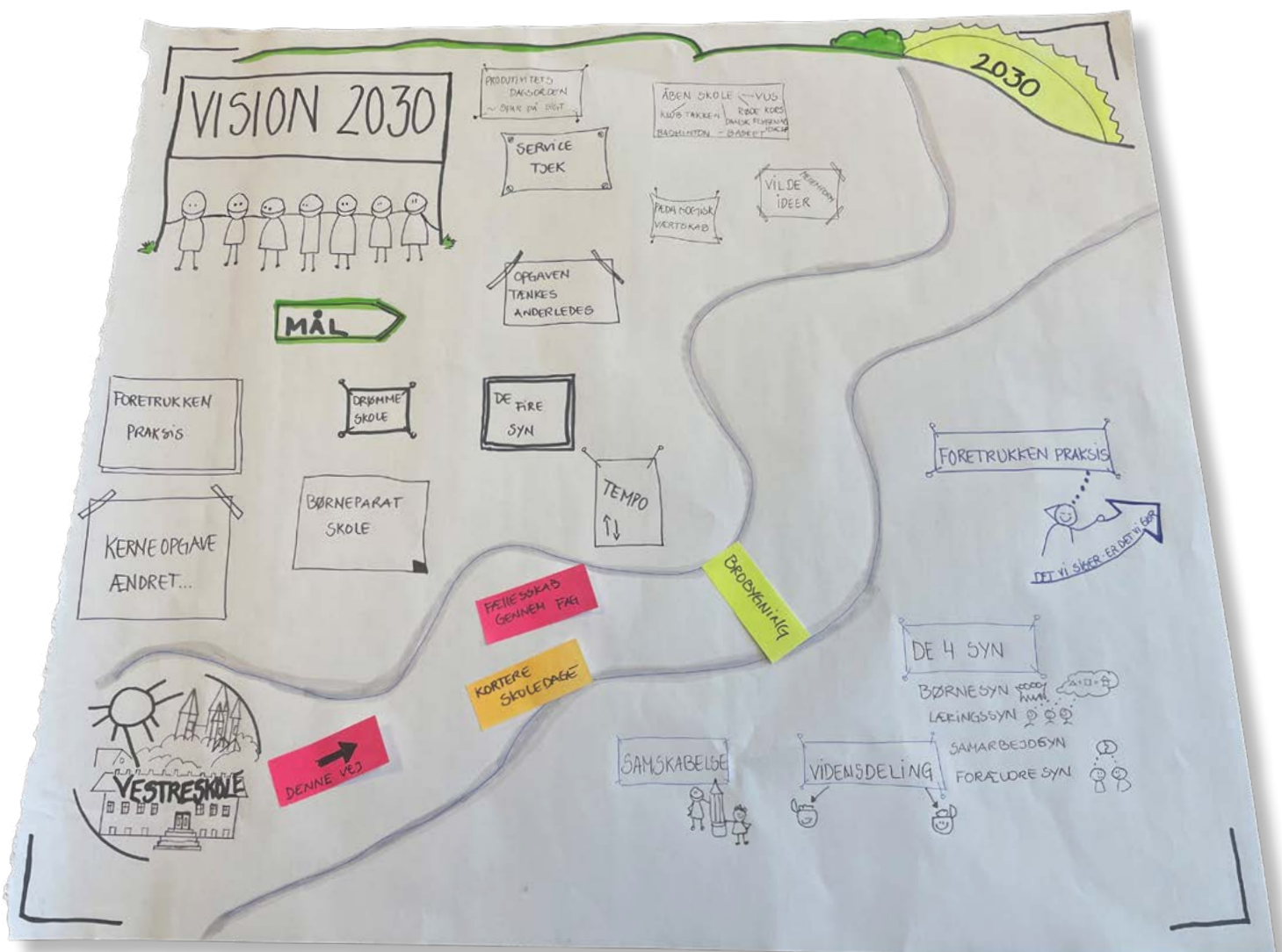
- Vi har gjort det, at vi i udskolingen – primært 8. og 9. klasse – har lagt grundfagene for alle elever om formiddagen. Det er fagene dansk, matema-

tik, engelsk, fysik og kemi, som vi ved giver adgang til fx Mercantec og SOSU-uddannelserne. Så indtil kl. 12 hver dag, er mellemformeleverne en del af de helt almindelige stamklasser og skolens store fællesskaber.

Fra kl. 12 får de elever, som deltager i "mellemformen", mulighed for at være en del af et skræddersyet forløb i mindre fællesskaber, der adskiller sig fra de øvrige elever:

- Vi lægger skinnerne, mens vi kører, så det er endnu ikke fastlagt, hvilke aktiviteter, de enkelte elever skal deltage i efter kl. 12. Vi laver individuelle planer sammen med de unge selv, deres forældre og selvfølgelig en lærer, fortæller Anette Smidt.

Foreløbig er der tre elever fra skoledistriktet, som deltager i "mellemformen". Mens én elev måske

Vejen mod Vestre Skoles Vision 2030 er brolagt med fællesskab, kortere skoledage og brobygning. Den nye mellemform inkluderer alle tre brosten.

har brug for helt almindelig livslæring som at lave en indkøbsseddel, købe ind og lave mad, kan der være en anden, som har mod på en virksomhedspraktik og en tredje, der har brug for at trække sig til 1:1-situationer med en lærer.

De individuelle tilbud skal også gøre brobygningen til uddannelser og arbejde nemmere. Fx kan den lærer, som er ansat til at arbejde med mellemformen, tage med den enkelte unge ud på en virksomhed for at aftale en praktikplads.

Der skal skrues lidt på børnesynet

I "mellemformen" planlægges skemaet efter de unges behov og kompetencer. Samtidig bygger det oven på Viborg Kommunes fælles børnesyn, fortæller pædagogisk leder, Yvonne Jensen:

- Vi siger jo, at børnene gør det bedste, de kan, med de værktøjer, de har. Det er os voksne, der skal skabe rammerne for forandring. Børnene er anderledes, end de var for bare 10 år siden. De sociale læringsbaner har ændret sig, og derfor skal vi være endnu mere opmærksomme på at skabe

privilegerede læringsituationer for alle børn. Det er det, "mellemformen" skal hjælpe os med.

Investering i udvikling

Skoleleder Christian Riisgaard Madsen tænker på "mellemformen" som en hånd i ryggen på de unge, der har brug for det, og han glæder sig meget til at sætte den nye indsats i gang:

- Hvis vi vil udvikle os, er vi nødt til at investere noget. Vi investerer både menneskelige og økonomiske ressourcer i at sætte mellemformen i gang, men jeg er sikker på, at det arbejde bliver en vigtig brik i vores overordnede arbejde med at lave en ny pædagogisk bundlinje i fremtidens skole, der kan give flere børn en bedre og gladere skolegang.

Annette Smidt tilføjer afsluttende:

- Vi gør det, fordi vi tror på, at det er bedre end at sende børnene ud i specialtilbud. Vi tror på, at den her kobling og fastholdelse til det almene, er det rigtige for børnene.

PÆDAGOGISK VÆRTSKAB

Når eleverne på Vestre Skole møder ind efter ferien, bliver det ikke alene til anderledes skoleskemaer og mellemformer, men også en ny måde at blive budt velkommen på.

Som en tyvstart på et nyt projekt, der handler lærernes værtsrolle i forhold til eleverne, vil det fra august være sådan, at lærerne hver dag møder ind i klasseværelset 10 min. før skolestart og byder alle eleverne velkommen, efterhånden som de indfinder sig.

"Pædagogisk værtskab" hedder projektet. Det indebærer, at alle lærere på Vestre Skole sammen med lærerne på Søndre Skole i Viborg deltager i et udviklingsforløb med ekstern konsulent Rasmus Ahlenkær, fortæller skoleleder Christian Riisgaard Madsen og uddyber:

- Det handler om, at vi skal blive dygtigere til at møde de enkelte elever, når de kommer på skolen i forskellige sammenhænge. Rasmus Ahlenkær kommer her den 1. oktober og holder oplæg for hele personalegruppen, og så skal vi mødes og arbejde videre en dag i november og en dag i januar.

Ifølge Christian Riisgaard Madsen, er det vigtigt, at de ansatte får et fælles sprog omkring det pædagogiske værtskab, og han er sikker på, at deres læring vil komme alle – også de nye mellemform-elever - til gode:

- Uanset hvem man, er det er jo Alfa og Omega, hvordan man bliver mødt, og hvordan man bliver set.

SKOLE FÅR FLERE BØGER TILBAGE I UNDERVISNINGEN

Houlkærskolen er gået til kamp mod ren iPad-undervisning. De vil have bøgerne tilbage i klasserne.

I en tid hvor digitaliseringen har indtaget næsten alle aspekter af samfundet, har Houlkærskolen i Viborg valgt at gå mod strømmen ved at indføre en "analogiseringsstrategi". Initiativet skal genindføre og vægte de fysiske bøger i undervisningen.

- Med strategien ønsker vi at tage farten ud af den digitale udvikling og skabe balance mellem det analoge og det digitale, fx ved at købe flere bøger og prioritere at opretholde et godt bibliotek, fortæller skoleleder Jens Johansen.

Houlkærskolen var blandt de første skoler i Danmark til at indføre mobilfri skole. Fra at sidde med hovederne nede i skærmen i frikvartererne, oplevede lærerne, at eleverne igen begyndte at tale med hinanden, spille kort og bold.

"Vi skal lære eleverne, at det er en særlig oplevelse at åbne en bog"

SØS NAVNTOFTE STAUN

Sammen med lektor, Niels Jakob Pasgaard, der er en kendt stemme i den pædagogiske debat om digitalisering og analogi, formulerede Jens analogiseringsstrategien, som skolebestyrelsen uden tøven godkendte. Nu har strategien et år på bagen.

- Det er en kulturændring af en udvikling, der har stået på i mere end 40 år. Derfor er det også svært at sætte klare mål eller tal på, hvad vi har opnået det første år. Det er heller ikke så vigtigt, kommer det fra Jens Johansen.

Flere greb i værktøjskassen

Strategien sigter mod at skabe en opmærksomhed og styrke elevernes evne til at navigere i både det digitale og analoge og udvikle kompetencer, der er relevante i begge virkeligheder – noget, der ikke er helt let at måle på.

Alligevel er det let for lærerne at komme med eksempler, hvor opmærksomheden på analog undervisning har været en gevinst.

- Jeg oplever, at børnene er mere seriøse, når de løser en opgave i en bog end online, for så kan de jo bare klikke videre, forklarer Søs Navntofte Staun, der underviser i dansk i udskoling.

Med strategien håber Houlkærskolen at skabe en alsidig undervisning, der både trækker på digitale og analoge ressourcer. Målet er at give eleverne de bedste muligheder for læring og fordybelse, uanset mediet.

- Vi kan godt mærke, at eleverne er vant til det digitale og knap så meget de analoge. Vi skal lære eleverne at overveje, om computeren er det rigtige værktøj, eller om de skal bruge et andet. Det er en krævende opgave, forklarer matematiklærer Jenna Lorensen.

"En bog går ikke død for batteri"

HANS-JAKOB LAURIDSEN

Færre forstyrrelser og bedre koncentration

Lærerne på Houlkærskolen har også oplevet, at skærmene kan tage fokus væk fra det egentlige indhold i undervisningen.

- Vi kender det jo godt selv. Så popper der en besked op i det nederste, højre hjørne. Man skal godt nok være en disciplineret teenager for ikke lige at klikke ind og læse den. Samme forstyrrelser får de ikke, hvis de læser i en bog, forklarer Søs Navntofte.

Hun bakkes op af kollegaen Hans-Jakob Lauridsen, der udover dansk også underviser i engelsk, musik og billedkunst i 4.-6. klasse.

- Der er nogle ting, hvor den analoge tilgang er mere effektiv i forhold til at bruge iPads eller computer. Så virker iPad'en ikke, så er den langsom og så skal den opdatere.

Også forældrene bakker op om flere bøger i undervisningen.

- Vi har løbet en åben dør ind hos forældrene. Det giver dem en tryghed at vide, at deres børn ikke sidder bag en skærm hele dagen, slutter Jens Johansen.

ALLE FÅR LETTERE ADGANG TIL

HJÆLP FRA SOCIALRÅDGIVERE

Ordningen med fremskudte børne- og ungerådgivere giver mere nærhed og lettere adgang til råd og vejledning for både børn, forældre og fagpersonale.

I Viborg Kommune er der seks fremskudte børne- og ungerådgivere, der tilbyder tidlig støtte og vejledning til børn, unge og familier i en sårbar position, og som ikke har en aktiv sag i Familieafdelingen. De tilbyder også faglig sparring til fagpersonale, som fx pædagoger og lærere.

En af de fremskudte børne- og ungerådgivere er Luise Røn Petersen. Inden hun startede i jobbet, var hun ansat i Fronten i Familieafdelingen, hvor hun blandt andet tog sig af underretninger. En underretning er en henvendelse til kommunen om bekymring for et barns eller en ungs trivsel og udvikling. Som en af de væsentligste forskelle i mødet med forældrene, peger hun på:

- Jeg oplevede, at mange forældre havde et forsvaret og ikke turde sænke paraderne og vise, hvor de var sårbare og havde brug for hjælp, da jeg

arbejdede i Fronten. Når jeg kommer som fremskudt børne- og ungerådgiver, er jeg et frivilligt tilbud og møder oftest familierne i deres eget hjem. Det gør det lettere for dem at fortælle, hvad der er svært.

”Vi er der ikke for at pege på, hvor de gør det forkert. Vi er der for at hjælpe”

LUISE RØN PETERSEN

Mange forskellige opgaver

De fremskudte børne- og ungerådgivere arbejder med børn og unge fra 0 til 18 år, og derfor er de inde over mange forskellige problematikker.

lige distrikter og et tæt samarbejde med ledere og medarbejdere.

På næsten alle skoler er der aftalt en træffetid, hvor Luise og hendes kolleger er til stede. Det gør det lettere for medarbejdere og ledelse i dagtilbud og skoler at henvende sig og gøre brug af rådgivernes faglighed.

- Det skal de endelig bare gøre brug af, opfordrer Luise Røn Petersen.

Rette hjælp

Tidligere, hvis der var en bekymring for et barn i en skole eller institution, sendte de en underretning til Familieafdelingen. På baggrund af underretningen lavede Fronten i Familieafdelingen en vurdering af, om der var behov for særlig støtte i Familieafdelingen, eller om det var en fremskudt børne- og ungerådgiver, der kunne hjælpe med råd og vejledning. Nu er proceduren ændret.

- Nu sparrer vi med dagtilbuddet, skolen og klubtilbuddet, inden de sender en underretning afsted for at kvalificere, om der er behov for at underrette eller om det kalder på noget andet, fortæller Luise og fortsætter:

- Hvis der er behov for at sende en underretning, så hjælper vi også gerne med at skrive den.

Stort kendskab

De fremskudte børne- og ungerådgivere har et stort kendskab til både kommunale og frivillige tilbud, som de kan guide forældrene til at opsøge.

- Det kan fx være skilsmissegrupper, som Sundhedsplejen udbyder eller nogle af vores forebyggende indsatser i form af Fritidsvejledere eller Gadeplan. Så måske er det ikke mig, der tilbyder hjælpen, men jeg kan sende dem videre til en kollega, der kan, siger Luise Røn Petersen.

- Det kan fx være råd og vejledning til en dagplejemor, hvor forældre kan have behov for at sætte en alderssvarende ramme og struktur, når barnet skal begynde i børnehave. Det kan også være sparring til forældre til en ung, der har et begyndende misbrug, fortæller Luise Røn Petersen.

De seks fremskudte børne- og ungerådgivere er inddelt i skoledistrikter. Det sikrer et tæt samarbejde.

- Vi kommer fast på de samme skoler, og vi har også de dagtilbud og klubtilbud, der hører under distriktet. Så vi har en fast gang rundt i de forskel-

FAKTA

- En fremskudt børne- og ungerådgiver yder råd og vejledning til personale og familier, der af forskellige årsager befinder sig i en vanskelig situation. Rådgiverne er med til at understøtte samarbejdet mellem Familieafdelingen, dagtilbud, skoler og klub, sundhedsplejen og forældre.
- Kontakt kan ske via personligt fremmøde, mail, telefon eller hjemmebesøg. Forældre skal give samtykke for inddragelse i konkrete sager.

UDVIKLINGSINITIATIVER

I dette afsnit beskrives fem af vores større udviklingsinitiativer i forhold til pejlemærket: Flere skal

have en ungdomsuddannelse og en tilknytning til arbejdsmarkedet.

VI LÆRER SAMMEN (DAGTILBUD)

På dagtilbudsområdet er vi i gang med at udrulle Vi Lærer Sammen i alle børnehuse og i dagplejen. Vi lærer sammen er en pædagogisk indsats, som styrker børnenes sproglige, matematiske, eksekutive og socioemotionelle kompetencer. De eksekutive kompetencer er fx opmærksomhed og arbejdshukommelse, mens de socioemotionelle kompetencer fx er det at sætte ord på følelser for sig selv og andre og kunne samarbejde med og hjælpe andre.

Vi Lærer Sammen foregår på den måde, at det pædagogiske personale i hverdagen planlægger strukturerede aktiviteter, lege og hverdagsrutiner, så alle børn tilbydes mange forskellige deltagelsesmuligheder. Pædagogerne arbejder med forskellige læringsstrategier til aktivt at inddrage, understøtte og udfordre det enkelte barn.

Vi Lærer Sammen har også fokus på den indsats, som forældrene gør derhjemme som familie. Desuden understøtter Vi lærer sammen en systematisk evalueringskultur, hvor personale og ledelse reflekterer over praksis. Læs mere om Vi Lærer Sammen på [TrygFondens Børneforskningscenter](#).

LÆR I EGEN OG ANDRES PRAKSIS (SKOLER)

Forskellige i Fællesskab danner rammen for, hvordan vi udvikler det fælles kommunale skolevæsen. Det favner skolernes mangfoldighed og det udvikles med blandt andet fælles tilgange til pædagogisk udvikling og fælles temaer i Viborg Kommune.

Lær i egen og andres praksis handler om, hvordan vi kontinuerligt udvikler skolevæsenet med fokus på, at skolerne gennem fælles metodiker og indsatser lærer af hinanden og udvikler praksis tæt på eleverne.

I et fælles skolevæsen beror skoleudviklingen på, at vi arbejder med professionelle lærende fællesskaber med udgangspunkt i, at det samlede skolevæsen har den viden, der skal til for at videreudvikle skolen og sikre kvalitet. Vi arbejder derfor ikke bare med videndeling men også videnproduktion gennem positive afvigelser, prøvehandlinger og prototyper under overskriften: Lær i egen og andres praksis.

FAKTA

- Vi Lærer Sammen er et fireårigt partnerskab mellem Viborg Kommune og TrygFondens Børneforskningscenter, Aarhus Universitet.
- Alle kommunale og selvejende daginstitutioner og den kommunale dagpleje deltager.
- Al pædagogisk personale har deltaget i kursusforløb.
- Metoderne vil være fast forankret i den pædagogiske praksis efter projektperioden.

TEKNOLOGIFORSTÅELSE OG MAKERSPACES (SKOLER)

Vi ønsker gennem forløbet, Teknologiforståelse og Makerspaces, at bidrage til, at flere elever udvikler teknologiske handlekompetencer, der gør dem i stand til at navigere i morgendagens samfund på et oplyst grundlag. Et makerspace er en kreativ læringszone udstyret med digitale teknologier, hvor eleverne kan arbejde med ideudvikling og designtænkning, der understøtter praksisorienterede undervisningsformer på tværs af fag. Brugen af de digitale teknologier skal være med til at styrke motivationen og forståelsen af omverdenen samtidig med at stimulere nysgerigheden.

Vi arbejder med Teknologiforståelse og Makerspaces ud fra Forskellige i Fællesskab og Lær i egen og andres praksis.

Makerspaces skal derfor være en del af hverdagen, som både taler til den fælles retning og tilgodeser de lokale forskelligheder på skolerne. Kompetenceudviklingen af Teknologiforståelse og Makerspaces sker gennem samarbejde med VIA og videnproduktion i skolefællesskaberne med praksisnær vejledning lokalt på skolerne.

FAKTA

- Teknologiforståelse og Makerspaces er et fire-årigt forløb med kompetenceudvikling og videreudvikling
- Forløbet omfatter alle elever på mellemtrinnet på kommunale skoler i Viborg Kommune og ind-drager 236 medarbejdere samt repræsentanter fra skoleledelsen
- Villumfonden støtter projektet med 7 millioner til kompetenceudvikling og videreudvikling af Makerspaces.

RETTE INDSATS TIL RETTE TID (FAMILIE & RÅDGIVNING)

Den 1. januar 2024 trådte den nye ”barnets lov” i kraft. Et væsentligt formål er at understøtte børn og give den rette hjælp i tide. Derfor stilles der nu mere fleksible krav til, hvordan kommunerne afdækker barnets eller den unges behov, så tidsforbruget flyttes fra lange udredningsforløb til hurtigere igangsættelse af indsats og opfølgning på barnets trivsel og udvikling.

På samme vis skaber loven mere rum til socialfaglige vurderinger ved at gøre proceskravene mere fleksible, så forløbet i højere grad afspejler barnets behov, indsatser hurtigere sættes i gang, og opfølgning sker, når det er hensigtsmæssigt.

Vi har i Familie & Rådgivning tilpasset vores arbejdsgang og samarbejdsstruktur - særligt mellem Familieafdelingen som repræsentant for myndighed, og Familiecenter Viborg og Døgn & Aflastning som repræsentant for udfører. Den nye samarbejdsstruktur understøtter en helhedsorienteret tilgang, hvor vi styrker mulighederne for at udvikle og tilbyde fleksible indsatser med udgangspunkt i barnets, den unges og familiernes behov og ressourcer. Formålet er både at leve op til hensigterne i barnets lov og at styrke effekterne af vores indsatser.

INDDRAGELSE (FAMILIE & RÅDGIVNING)

I Familie & Rådgivning har vi et stærkt fokus på at inddrage børn, unge og deres familier i alle faser af vores arbejde. Inddragelse udgør en forudsætning for at skabe tillid, dialog og samarbejde. På den måde er inddragelse med til at understøtte, at vores indsatser er relevante, effektive og bæredygtige.

En styrket inddragelse af børn og unge er også et af hovedformålene med den nye barnets lov, der trådte i kraft den 1. januar 2024. Loven skal sikre, at barnets stemme og perspektiv altid er i centrum og styrende for sagsbehandlingen, indsatsen og opfølgningen. Børn og unge har ret til at blive hørt og få indflydelse på eget liv, og de skal derfor inddrages i beslutninger, der vedrører dem, og deres holdninger og synspunkter skal tilvejebringes kontinuerligt ved samtaler og anden kontakt. På samme måde skal det dokumenteres i sagerne, hvordan børnene er blevet inddraget, hvad deres perspektiver er, og hvordan disse indgår i de faglige vurderinger og beslutninger.

I Familie & Rådgivning arbejder vi med, hvordan vi altid har barnets perspektiv for øje og altid inddrager barnet eller den unge i overvejelser og faglige vurderinger. Vi italesætter det med, at vi altid skal have barnet med på skulderen. Den udvidede inddragelse betyder også, at vi skal være kreative i vores tilgang og afsøge nye måder at understøtte inddragelse af fx børn med funktionsnedsættelser.

FAKTA

- Barnets Lov, som trådte i kraft den 1. januar 2024, skal sikre en styrket inddragelse.
- Familie & Rådgivning arbejder i den kommende tid med følgende initiativer, som skal styrke inddragelsen:
  - Kompetenceløft af medarbejdere i relation til inddragelse af barnets eller den unges stemme i det skriftlige sagsarbejde.
  - Udvikling af inddragende metoder og tiltag.

FÆRRE FØLER SIG ENSOMME

Selvom de fleste børn og unge trives godt, ser vi i disse år et stigende antal børn og unge, som oplever både ensomhed og mistrivsel.

Ensomhed er noget, som de fleste kan opleve en gang imellem, men hos nogle børn og unge er det vedvarende. Ensomhed er en risikofaktor blandt børn og unge, som både påvirker trivslen og den mentale sundhed og dermed også, hvordan børn og unge klarer sig i skolen.

Ensomhed i barndommen kan også have negative konsekvenser ind i ungdoms- og voksenlivet i form af sundheds- og adfærdsmæssige udfordringer og forringelse af livskvaliteten. Det er derfor vigtigt at anerkende ensomhed som en udfordring og støtte børn og unge, der er ensomme.

Følgende indikatorer følges løbende i forhold til pejlemærket: Færre føler sig ensomme

- Den sociale trivsel styrkes
- Flere oplever at have en ven/netværk
- Flere indgår i sunde fællesskaber

Disse indikatorer giver os tegn på, om vi er på rette vej i forhold til pejlemærket.

Konklusioner fra foranalysen

Foranalysen viste, at et stigende antal børn og unge oplever mistrivsel og ensomhed, selvom de fleste børn og unge stadig trives godt.

På den baggrund vedtog Børne- og Ungdomsudvalget på udvalgsrådet den 24. januar 2024 følgende fokusområder, som vi kommer til at arbejde med på børne- og ungeområdet i de næste to år:

- At styrke elevernes deltagelsesmuligheder og indflydelse både lokalt og i den videre udvikling af samarbejdet på tværs af fx skolefællesskaberne.
- At der sættes fokus på deltagelse i sunde fællesskaber bl.a. foreningsdeltagelse.
- At der arbejdes på at støtte særligt de børn og unge, som har det sværest, og at centrale ressourcer på almenområdet målrettes og dedikeres denne gruppe, herunder også med et forebyggende perspektiv.

PRAKSISFORTÆLLINGER - FÆRRE FØLER SIG ENSOMME

Fortællingerne nedenfor giver eksempler på, hvordan vi arbejder med pejlemærket ”Færre føler sig ensomme”. Ensomhed skal her forstås bredt, så det også omhandler social trivsel og evne/muligheder for at indgå i sociale fællesskaber.

Der er udvalgt tre praksisfortællinger på dagtilbudsområdet, der fortæller om, hvordan vi kan styrke børnenes trivsel, deres sociale kompetencer og mere generelt kvaliteten af dagtilbuddet.

Engelsborg Børnehus i Viborg bruger ”legekasser” til at lave strukturerede lege for børnegrupper,

og anvender læringsstrategier, som er i tråd med det fælles udviklingsinitiativ, ”Vi Lærer Sammen”, som er ved at blive udrullet på hele dagtilbudsområdet.

Trekløveren i Skelhøje har indført en mere fast struktur, billedpiktogrammer og gentagelser omkring de faste samlinger, hvilket har givet mere ro, så alle børn kan deltage i de daglige samlinger.

I Lyngens Børnehus har ledelse og medarbejdere arbejdet med at styrke kvaliteten på flere fronter, og de har fundet ud af, at god kvalitet også giver trivsel og lavt sygefravær.

TESELSKAB OG FRISØRSALON FÅR BØRN MED I FÆLLESSKABER

Når de øver sociale kompetencer i Engelsborg Børnehus i Viborg, foregår det med 10 plastikkasser fyldt med legetøj, der udvikler børnenes evner til fx at vente på tur, aflæse andres ansigter og kommunikere.

- Er der nogen, der vil være med til frisørsalon?

Der går ikke mange sekunder fra pædagog Marie Louise Navntoft stiller spørgsmålet til, stolene omkring bordet med legekassen er optaget. Snart er otte børn fuldt optaget af at rede, "klippe" og sætte hår.

Legekassen til frisørsalon er blot en ud af ti legekasser, de har lavet i Engelsborg Børnehus, som de bruger til at øve børnenes sociale færdigheder.

- Når vi laver en frisørsalon, rører vi ved hinanden. Når vi rører ved hinanden, mærker vi automatisk også efter og spørger os selv: Ser han glad ud, eller bliver han ked af det, når jeg gør sådan, fortæller dagtilbudsleder i Engelsborg Børnehus, Karin Hvidberg.

Flere skal være en del af et fællesskab

Idéen med legekasser udspringer af et oplæg ved det årlige lederseminar i Børn & Unge. Her hørte Karin et oplæg med forsker Søren Østergaard, der fortalte om, at mange børn i skolealderen har svært ved at være en del af et fællesskab.

- Så tænkte jeg, at det må vi kunne gøre bedre. Vi laver tit indsatser med fokus på det enkelte barn, hvor vi for eksempel giver barnet pauser i løbet af en dag. Men gad vide, om det er det, der hjælper barnet til at skabe relationer?

Sammen med pædagog Marie Louise gik Karin i gang med at samle de første legekasser. Formålet med kasserne er at hjælpe børn til at skabe relationer, og de bliver bragt i spil hver eftermiddag, hvor en medarbejder arbejder fokuseret med en børnegruppe eller et barn.

- Det kan fx være en børnegruppe, hvor vi kan se, at harmonien ikke er så god. Eller det kan være et barn, som vi gerne vil give flere redskaber til at deltage i legen og fællesskabet, fortæller Karin.

- Lige nu har jeg en drengegruppe, hvor det der kan være svært, det er at bruge sproget aktivt og gå i dialog med hinanden. Det hjælper, at der er en voksen tæt på, som kan hjælpe dem med dialogen

Når vi leger, er jeg hele tiden opmærksom på at fortælle børnene om de gode intentioner. Jeg kan fx sige: "Hov, du gjorde sådan. Er det fordi du ønsker, at tårnet skal bygges højere?" Det giver dem succes og redskaber i legen, fortæller Marie Louise.

Børnegrupperne arbejder med den samme legekasse over en periode, så de øver sig på den samme leg.

"Når de er blevet sikre i den her leg, så kan Marie Louise trække dem med ind i fællesskabet. Så kan de være med til at lege, og får jo kæmpe lys i øjnene. For her er der en leg, hvor barnet føler sig mere sikker"

KARIN HVIDBERG

Karin og Marie Louise er idémagerne bag legekasserne.

Succes i leg og fællesskaber

Der er en fast struktur for, hvilke voksne og børn der har hvilke dage.

- Man skal både kende sin placering og kende børnene. Børnene er forskellige, og man skal vide, hvad man vil med gruppen og ønsker for dem, fortæller Marie Louise, der har faste børnegrupper hver torsdag og hver anden fredag.

- Det er altså altid de samme børn, der leger med Marie Louise. Det vil sige, at hun kan løfte niveauet fra gang til gang, fortæller Karin, inden hun fortsætter:

- Når man starter en legegruppe op, er det den voksne, der styrer legen. Efter noget tid kan den voksne gå mere ved siden af og støtte og sætte ord på legen. Senere kan hun gå mere bagved, og enten trække flere børn med ind i legen - eller

trække legen med ud i det store fællesskab. På den måde kommer børnene, der har leget legen i længere tid, i en privilegeret position, forklarer Karin.

I Børn & Unge arbejder man med foretrukken praksis, hvor det er læringsmiljøet, der tilpasses børnene og ikke omvendt, og hvor vi gennem variation i læringsmiljøerne sætter spot på forskellige børns styrker, og derved sætter dem i privilegerede positioner.

- Vores indsatser med legekasser gør, at barnet får erfaringer i leg og at være i sammenhænge, hvor de får succes. De får samtidig også gode erfaringer med at være en del af fællesskabet. Det er faktisk det, der sker, lyder det begejstret fra Karin.

Hver tredje måned taler de i personalegruppen om, om der skal oprettes nye legegrupper, eller om de skal fortsætte med de legegrupper, de har lige nu.

Bringer minimumsnormeringer i spil

Minimumsnormeringer har gjort, at institutionen har fået flere ressourcer. Nogle af de ressourcer benytter de til at skabe nogle rammer til at arbejde fokuseret med at bringe børn i en privilegeret position.

Og det har ikke været svært at sætte i værk.

- Det har været enormt nemt, lyder det fra både Karin og Marie Louise.

- Vi arbejder ud fra princippet: Gå foran, gå ved siden af og gå bagved. Det er grundfundamentet for den voksne, der har de her aktiviteter.

I Engelsborg Børnehus har de udviklet 10 legekasser. Her viser Marie Louise en af legekasserne frem.

BILLEDER PÅ GULVET GIVER BØRNENE RO

Fast struktur, billedpiktogrammer og gentagelser har givet mere ro og gør, at alle børn nu deltager i de daglige samlinger i Børnehuset Trekløveren i Skelhøje.

Tidligere var der ikke så meget struktur, når de samlede alle børn i børnehaven Regnbuen, der er en del af Børnehuset Trekløveret.

- Vi var faktisk lidt ustrukturerede, griner pædagog Heidi Hansen, mens hun husker et år tilbage.

Dengang var der børn, som af forskellige årsager havde svært ved at koncentrere sig om at deltage i samlingerne. De gik til og fra aktiviteten, og det skabte en del uro.

Inspireret af et fyraftensmøde fik pædagogerne øje på, at de med fysiske genstande kunne sætte mere struktur på samlingerne. Det kunne fx være to stykker legetøj, der illustrerede to sange.

- Det gav os mulighed for at få barnet, som ellers havde det svært til vores samlinger, til at deltage, fordi han vidste, hvad han skulle. Samtidig kunne vi inddrage ham i aktiviteten ved at lade ham vælge mellem to aktiviteter, fortæller pædagog Maiken Clausen.

Piktogrammer

- Det var bare ikke helt nok, forklarer Heidi Hansen.

Derfor begyndte de at tegne samlingens indhold på en tavle, som de kunne vise til det ene barn inden en samling, så han var forberedt på, hvad der skulle ske. Efter sparring med en ressourcepædagog lavede de 5 piktogrammer i A5-størrelse, der viste, hvad der skulle ske til dagens samling. Og fra at have fokus på det ene barn, blev det vist til alle børnene.

- Det fungerer, forklarer Maiken Clausen og fortsætter:

Heidi Hansen gør klar til dagens samling og lægger piktogrammer på jorden.

- Fra at have piktogrammerne hængende på væggen, lægger vi dem nu på gulvet, så børnene kan vende dem om og på den måde følge med i, hvor langt vi er i samlingen. Det gør det genkendeligt og forudsigeligt, og det er godt til alle børn.

Faste pladser og gentagelse, gentagelse, gentagelse

Samlingen starter altid med, at børnene finder deres siddepude. Det går tjept, for der er faste pladser, og børnene ved lige præcist, hvor de skal sætte sig. Til hver samling er der et barn, der vender piktogrammerne. Det er en populær tjans, og derfor går den på tur.

- Vi prøver at få nogle helt basale læringselementer ind i samlingerne. Fx tæller barnet, der også vender piktogrammerne, hvor mange børn vi er til samlingen den dag. Vi øver os også på ugedagene med en klappeleg, fortæller Maiken Clausen.

Dernæst er der bevægelse på programmet, hvor børnene øver sig på at komme op i gear ved at lave hurtige bevægelser og ned i gear. Næste piktogram er et rim. Aktiviteten er den samme, men rimet bliver skiftet ud cirka hver måned. Sidste aktivitet er den eneste, som ikke er fast. Den skifter mellem at være en leg, høre en historie, massage eller sangkuffert.

- Fordi børnene ved, hvad der skal ske, kommer de med forslag til ændringer eller lege, de gerne vil lege. Det er jo et udtryk for, at de føler sig trygge i situationen, fortæller Heidi Hansen.

Samlingen slutter fast med et billede af en kop. Børnene går på skift hen og henter deres kop, inden de skal spise.

Når et punkt på dagens samling er overstået, vendes kortet.

GOD KVALITET GIVER TRIVSEL OG LAVT SYGEFRAVÆR

Sygefraværet blandt personalet var højt og kvaliteten svingende, da Tue Salling Kristoffersen blev ansat som ny leder af Lyngens Børnehus i Viborg. Et år efter ansættelsen er sygefraværet faldet markant.

På en lille villavej i Houlkær ligger Lyngens Børnehus. Børnehuset er normeret til i alt 95 børn i vuggestue og børnehave, og det er netop børnene og deres trivsel, Tue har sat i fokus, efter han er begyndt som leder.

- Børns trivsel hænger sammen med kvaliteten af dagtilbuddet. Vi konstaterede, at vi havde brug for at øge kvaliteten. Som leder er det mit ansvar, at vi har god kvalitet i dagtilbuddet, fortæller Tue Salling Kristoffersen.

For at gøre kvaliteten bedre, har de blandt andet arbejdet med strukturen. Det betyder, at de for eksempel løbende justerer vagtplanen.

- Hvis vi kan se, at flere børn begynder at møde tidligere, er vi nødt til at rette til, så vi også er mere personale på i det tidsrum, forklarer Tue.

Tidligere delte vuggestue og børnehave legeplads. Nu er der sat et hegn imellem, og det har skabt mere ro.

Sænk skuldrene

Det er ikke kun de fysiske rammer, de har arbejdet med. Det mentale - måden at tænke på - har også fået et serviceeftersyn.

- Vi arbejder med at sænke skuldrene og ikke have så mange forventninger til, hvad børnene skal, når de er tre, fire, fem og seks år. Børnenes tempo sætter farten. Vi har set, at flere børn har ændret adfærd og blevet mere rolige, bare fordi vi har ændret indstilling.

Til gengæld er der forventninger til medarbejderne.

- Vi skal turde forvente noget af hinanden – både fagligt og i vores forpligtende relationer. Børnene har forventninger til de voksne; at de er stabile og hjælper dem i hverdagen. Ledelse handler om at have forventninger til medarbejderne, fx at de bruger deres faglighed og søger råd og hjælp, når det er nødvendigt. På samme måde kan og skal medarbejderne have forventninger til min ledelse, for vi vokser af at have forventninger til hinanden.

Det seneste år er sygefraværet faldet fra 10 procent til 3 procent i Lyngens Børnehus.

”Høj kvalitet er ikke en statisk tilstand. Det er en tilstand, vi hele tiden skal stræbe efter”

TUE SALLING KRISTOFFERSEN

Nyt syn på forældresamarbejdet

Cirka 45 procent af børnene i Lyngens Børnehus er flersprogede, og det stiller nogle andre krav til kommunikationen til forældrene.

Sammen med Det Boligsociale Område i Houlkær og Børnehuset Unoden har Lyngens Børnehus arrangeret kulturaftner for udvalgte familier, hvor de over fire til seks gange berører forskellige em-

ner. Der kan fx være et oplæg om sprog og leg eller et oplæg med den fremskudte socialrådgiver, der fortæller om, hvad hun laver. Der er talk med til møderne, og medarbejdere fra de to børnehuse passer børnene, mens forældrene er til møde.

- Formålet er først og fremmest at få forældrene i dialog og nedbryde nogle af de tabuer og misforståelser, der kan være. For eksempel kan der i nogle miljøer være en forestilling om, at bliver man indkaldt til et sprog møde, kan det også handle om en tvangsfjernelse, hvilket jo ikke er formålet.

Møderne giver vigtig viden til forældre, men også til dagtilbuddet:

- For os handler det også om at få en indsigt i, hvordan de oplever det at være flersprogede i en dansk daginstitution, siger Tue og tilføjer:

- Det var ikke kun dem, der skulle lære noget af os, men også os der skulle lære noget af dem.

Lyngens Børnehus planlægger også at sende et spørgeskema ud til alle forældre efter sommerferien. Formålet er få indsigt i forældrenes oplevelse af at være forældre i børnehuset.

FAKTA

I Viborg Kommune fører vi tilsyn med alle dagtilbud. Tilsynet sikrer, at læringsmiljøet fremmer alle børns trivsel, læring, udvikling og dannelse, så alle børn og forældre møder dagtilbud af høj kvalitet. Vi fører tilsyn med det pædagogiske grundlag i læreplanen:

- Barnesyn
- Dannelse og børneperspektiv
- Leg
- Læring
- Børnefællesskaber
- Pædagogisk læringsmiljø
- Samarbejde med forældre om børns læring
- Børn i udsatte positioner
- Pædagogisk læringsmiljø med sammenhæng til børnehaveklassen
- Faglig udvikling og evaluering

UDVIKLINGSINITIATIVER

I dette afsnit beskrives tre af vores større udviklingsinitiativer i forhold til pejlemærket: Færre føler sig ensomme.

STÆRKE BØRNEFÆLLESSKABER (DAGTILBUD)

Stærke børnefællesskaber er et af de tre primære indsatsområder, som vi arbejder med på hele dagtilbudsområdet. Stærke børnefællesskaber løber over de næste tre år og har til formål at kvalificere og videreudvikle arbejdet med inklusion i dagtilbud.

I projektforsløbet skal det pædagogiske personale og ledelsen bearbejde eksisterende viden og tilegne sig ny viden. Det sker via deltagelse i kurser, aktionsforsløb og sparringssamtaler, så vi oparbejder fælles forudsætninger for at arbejde inkluderende med at skabe stærke børnefællesskaber for den aktuelle børnegruppe.

Temaerne i processen er bl.a. inklusionsforståelse, professionelt samarbejde, NEST-inspireret specialpædagogisk praksis og det fysiske læringsmiljø. Indsatsområdet, Stærke børnefællesskaber, er en vigtig del af implementeringen af den fortrukne praksis på dagtilbudsområdet.

STYRKET EVALUERINGSKULTUR (DAGTILBUD)

Over en flerårig periode har vi på dagtilbudsområdet arbejdet med at styrke evalueringskulturen bl.a. i et kompetenceudviklingsforsløb, der har involveret alle pædagogiske medarbejdere og ledere.

Formålet med at styrke evalueringskulturen er, at vi løbende får evalueret, om læringsmiljøet i det enkelte dagtilbud skaber de bedste forudsætninger for børnenes trivsel og læring. I den proces skabes ny viden herom, så vi kan udvikle kvaliteten af læringsmiljøet.

Med en styrket evalueringskultur arbejder vi nu mere systematisk med evaluering. Det er både hverdagsevalueringer, hvor det pædagogiske personale evaluerer en konkret aktivitet med børnene, og lidt større evalueringer, hvor det pædagogiske personale og ledelsen evaluerer læringsmiljøet mere generelt.

Medarbejderne har fået konkrete værktøjer til at arbejde med evaluering. Udover de konkrete værktøjer har formålet været at fremme en fælles kultur, hvor evaluering er en integreret del af professionsforståelsen.

FAKTA

- Stærke børnefællesskaber er et 3-årigt udviklingsforsløb, som implementeres i 2025.
- Processen involverer al pædagogisk personale i børnehusene og dagplejen samt PPL.
- Forsløbet gennemføres i samarbejde med Nordic Learning.

VIDENPRODUKTION Gennem VIDENBASAREN (SKOLER)

Vi arbejder med 'Lær i egen og andres praksis' løbende for at udvikle det fælles skolevæsen og styrke samarbejdet i skolefællesskaberne i Viborg Kommune. 'Lær i egen og andres praksis' har fokus på både vidensdeling og videnproduktion gennem positive afvigelser, prøvehandling og prototyper.

Tilgangen bruges til udvikling af skolernes faglige arbejde og i processer til at styrke elevernes læring og trivsel. Videnproduktion understøtter sammenhængen på tværs af vores skolevæsen gennem forpligtende samarbejder mellem skolerne. Den fælles forpligtelse skal sikre, at viden deles og produceres på tværs af det kommunale skolevæsen. Vi sætter derfor hele organisationens viden i spil i forhold til at udvikle didaktisk og faglig kvalitet.

En af de måder, vi arbejder med videnproduktion på, er videnbasaren for folkeskolerne i Viborg Kommune. Her kan lærere, ledere og medlemmer af skolebestyrelserne gå på opdagelse i forskellige stande og få inspiration til at skabe en god praksis på skoleområdet. Videnbasaren har til formål at dele ud af de gode historier og afvigelser på skoleområdet i Viborg Kommune, så man kan høste og lade sig inspirere af hinandens gode idéer med henblik på at tilpasse dem til egen praksis. De besøgende har derfor mulighed for at tage prototyper på god didaktisk og pædagogisk praksis med til deres egen skole.

FAKTA

- Videnbasaren er senest blevet afholdt i april 2024.
- Her var der 25 stande og op imod 350 besøgende.

FLERE ER SUNDE OG FYSISK AKTIVE

Når børn og unge er sunde og fysisk aktive, øges deres muligheder for et godt helbred senere i livet. Sunde vaner har desuden positiv indflydelse på børn og unges generelle trivsel og læring. Sundhed er ikke blot fravær af sygdom, men også mental og social velvære og livskvalitet.

Når sundhed og sundhedsfremme tager udgangspunkt i det brede sundhedsbegreb, og faktorer som mad og måltider, søvn, bevægelse, skærmtid og trivsel tænkes ind under sundhedsbegrebet, bliver det åbenlyst, at det er alle fagprofessionelle aktører i Børn & Unge, der har et ansvar for at arbejde med børn og unges generelle sundhed og trivsel.

Sundhedsfremmeindsatser sker inden for mange forskellige områder fx alkohol, rygning, misbrug, bevægelse, overvægt, seksuel sundhed, mad- og måltidsvaner, indeklima og hygiejne. Et tæt tværfagligt samarbejde er derfor helt centralt - ikke mindst i forhold til udsatte børn og unge.

Følgende indikatorer følges løbende i forhold til pejlemærket: Færre føler sig ensomme

- Færre er overvægtige
- Flere er aktive i idrætsforeninger

Disse indikatorer giver os tegn på, om vi er på rette vej i forhold til pejlemærket.

Konklusioner fra foranalysen

Foranalysen pegede ikke på, at der er særlige udfordringer i forhold til pejlemærket.

På baggrund af, at et stigende antal børn og unge oplever mistrivsel og ensomhed, vedtog Børne- og Ungdomsudvalget på udvalgsrådet den 24. januar 2024 følgende fokusområde, som vi kommer til at arbejde med på børne- og ungeområdet i de næste to år:

- At alle fagprofessionelle og tværfaglige aktører i Børn & Unge arbejder med børn og unges generelle sundhed og trivsel ud fra det brede sundhedsbegreb.

PRAKSISFORTÆLLINGER - FLERE ER SUNDE OG FYSISK AKTIVE

I fortællingerne ses eksempler på, hvordan vi arbejder med pejlemærket: ”Flere er sunde og fysisk aktive”. Der er udvalgt to eksempler, der begge fortæller om, hvordan der arbejdes med kost og bevægelse i henholdsvis klubberne på

Sødalskolen og Børnehuset Møllehøj. I begge eksempler er der samtidig fokus på at skabe fællesskaber og trivsel ud fra det brede sundhedsbegreb.

FYSISK AKTIVITET OG FULDKORN PÅ MENUEN

Flere fuldkornsprodukter, mere bevægelse og samarbejde med klubber på andre skoler. Det er noget af det, klubberne på Sødalskolens afdeling Løvel og Rødding har skruet op for siden 2022.

Det startede som en nysgerrighed. For hvorfor viste foranalysen, som er en rapport med data på børne- og ungeområdet i Viborg Kommune, en stigende tendens til overvægt hos eleverne på Sødalskolen?

- Data viste, at fra børnene startede i indskoling til de gik ud af udskoling steg deres vægt – faktisk ret meget. Det ville vi gerne kigge på og være med til at bringe ned, fortæller Diana Dalmoose, der er klubpædagog i Rødding.

Sammen med klubben på Hammershøj Skole lavede de derfor en prøvehandling for at få sundere mad og mere bevægelse ind i klubtilbuddene.

”Vi begyndte at bruge fuldkornsprodukter i stedet for hvedeprodukter, ligesom vi bruger mindre sukker og salt i vores mad”

DIANA DALMOOSE

Prøvehandlingen lavede de til en prototype, som de præsenterede til skolernes Videnbasar i 2022. Til Videnbasaren mødes repræsentanter fra alle folkeskoler i kommunen, hvor de deler viden, der virker, med hinanden.

Frygten forblev ved frygten

Det er dog ikke helt uden bekymring, at klubben har indført sundere måltider.

- Vi var lidt bekymret for, om det kunne koste medlemmer, fordi vi indtil da havde serveret nem og hurtig mad, som unge mennesker godt kan lide, men som ikke er super nærende, fortæller Diana og fortsætter:

- Maden om eftermiddagen er meget vigtig og udgør et samlingspunkt. Heldigvis kunne vi konstatere, at vi ikke har mistet medlemmer.

Klubberne er et tilbud for elever i 4.-6. klasse, hvor eleverne kan deltage i pædagogiske aktiviteter efter skole.

Der er kommet mere fuldkorn på menuen. Her tilbereder Diana pølsehorn af fuldkornsdej.

Der er også kommet mere fysisk aktivitet på programmet i klubben.

Tættere samarbejde i skolefællesskaberne

Den første prøvehandling blev en succes, og året efter udvidede klubberne samarbejdet, så også Brattingsborgskolen og Møldrup skole blev en del af fællesskabet.

- Efter skolefællesskaberne blev oprettet, kontaktede vi Brattingsborg og Møldrup, der jo er i skolefællesskab med Sødalsskolen, for at høre, om de også ville være med i det her samarbejde, husker Diana.

Efter de to nye klubber var kommet med, ændrede fokus sig fra primært at handle om kost og bevægelse til også at handle om sunde fællesskaber og derved brede sundhedsperspektivet mere ud.

- Sundhed er jo ikke kun det, vi propper i hovedet. Det er også det mentale, fysiske og fællesskaberne, forklarer Diana.

Sunde fællesskaber og fælles udflugter

I 2024 er også Ørum kommet til. Derved er klubber fra to skolefællesskaber en del af samarbejdet.

- Vi er to skolefællesskaber, der har slået os sammen i et klubfællesskab, lyder det fra Diana.

Klubberne mødes 6-8 gange om året og laver aktiviteter sammen. Fx tager de i friluftsbadet i Hammershøj, spiller en fodboldturnering eller laver aktiviteter i én af klubberne. Aktiviteterne giver børnene nye venskaber på tværs af bygrænser.

- Vi ser, at børnene gerne vil de her fællesskaber på tværs. Det, synes vi jo som voksne, er superfedt, at vi får børnene blandet, og de får venskaber udenfor deres egen lille boble, fortæller hun

Børnenes større kendskab til klubberne forgrener sig videre til ungdomsklubberne, hvor Diana og de øvrige voksne oplever, at børn fra de omkringliggende byer vælger deres klubtilbud til i stedet for fx at tage til Viborg.

Det er ikke kun børnene, der har glæde af samarbejdet.

- For os voksne betyder det, at vi har nogle at tale med, som kan give os nye, gode idéer til blandt andet mad og aktiviteter. Så kan vi afprøve dem i vores klubber.

Klubpædagogerne mødes fire gange om året for at spare med hinanden.

- Det er vildt gavnligt, og vi er virkelig glade for det, lyder det begejstret fra Diana.

Økonomiske gevinster

Sødalsskolen er en lille skole, og det samme er de øvrige skoler i de to skolefællesskaber. Ved at gå sammen, kan de spare på nogle udgifter til aktiviteter.

- Vi kunne se en fordel i, qua vi er små skoler og økonomien ikke er superstor, at vi gør tingene sammen. Så kan vi fx tage en fælles bus til en aktivitet i stedet for at skulle bestille tre busser, slutter Diana.

KØKKENTJANS OG PEDALKRAFT

I Børnehuset Møllehøj er der fokus på det gode måltid og bevægelse. Her lærer børnene at lave mad, dække bord og cykle.

Børnene, der har køkkentjansen, dækker også bord

Hvad er forskellen på knold- og bladselleri? Til hvilken side skal kniven ligge? Og hvad er god hygiejne i et køkken? I Børnehuset Møllehøj hjælper børnene til ved måltiderne, og det er lige fra at snitte grøntsager til at dække bord og hjælpe med opvasken. Det er der nemlig god læring i.

- Vores overordnede målsætning i Møllehøj er, at vi har læring igennem hverdagsrutiner. Mad og måltider er noget, der foregår hver dag og er en værdifuld aktivitet, hvor vi også kan arbejde med sprog, udvikling, trivsel og fællesskaber, fortæller Henny Thomasberg, der er leder af Børnehuset Møllehøj i Bruunshåb.

Kok for en dag

Hver uge er en pædagogisk medarbejder ansvarlig for, sammen med kostfaglig eneansvarlige Brit Møller Jensen, at planlægge ugens måltider, så menuen understøtter den læring, der er fokus på. For i Børnehuset Møllehøj er køkkentjansen en pædagogisk aktivitet.

- Vi arbejder både med former, farver, mængder, konsistens og smage, men også i forhold til børnenes dannelse – give plads til andre, tage plads, turtagning, behovsudsættelse og selvregulering. Det kan vi lære børnene gennem mad og måltider, forklarer Henny.

Børnene bliver også mere bevidste om, hvad der er i maden.

- Vi taler om, hvilke ingredienser vi står med, og hvordan de dufter. Mange børn siger også "det kan jeg ikke lide". Så siger jeg: "Jeg kan heller ikke lide det sådan der, men når det er sammen med noget andet, giver det en god smag, og så kan jeg rigtig godt lide det". Det tager børnene til sig, fortæller Brit.

Børnehavebørnene er opdelt i tre børnegrupper efter alder, og hver gruppe har køkkentjansen en uge ad gangen. Der er to til fire børn med i køkkenet til at tilberede dagens måltid og efterfølgende dække bordene - og de går ikke ned på udstyr. Alle børn skal have forklæde på og til dem, der vil, er der også en kokkehue. Forklæde på børn og voksne signalerer, at nu er aktiviteten i gang.

"Vi har det rigtige værktøj. Vi har plaster og trøst, for en kniv kan også smutte"

HENNY THOMASBERG

Fokus på god hygiejne

Køkkenet er indrettet, så børnene kan arbejde på den ene side af et køkkenbord, mens Brit Møller Jensen og det pædagogiske personale går to trappe trin ned til den anden side af bordet.

- På den måde er børn og voksne i øjenhøjde og har gode arbejdsstillinger ved køkkenbordet. Samtidig sikrer vi, at børnene ikke kommer tæt på køkkenmaskiner og varme ovne, fortæller Henny.

Børnene hjælper til i køkkenet. De snitter, skærer, ælter og rører rundt, men rører ikke ved rått kød. Der er nemlig helt styr på den gode hygiejne, fortæller Henny:

- Den der er i køkkenet, er bevidst om, at der er tørret af, tøjet er rent, der ikke er nogen snotnæser eller sår på fingre og de, der har langt hår, får det sat op.

Rutiner og dug på bordene

Alt, hvad børnene har brug for af køkkenredskaber og service, er tilgængelige, så de selv kan finde dem frem.

Mens maden bliver færdig, dækker børnene, der har køkkentjansen, bordene med voksdug, tallerkner, bestik, glas og serviet – en opgave, der kræver, at de danner sig et overblik over, hvor mange børn der spiser ved hvert bord for at kunne tælle det rigtige antal service op.

- Tænk sig en læring at få med at vurdere hvilken tallerken, der skal på bordet, hvis vi skal have suppe. Er det en dyb eller flad tallerken? Det kan de bare, fortæller Henny og fortsætter:

- Dug på bordet signalerer, at nu er der en anden vigtig aktivitet i gang, nemlig at spise lækker mad og fællesskabet omkring et måltid.

Mad og måltider er en pædagogisk aktivitet.

De voksne træder i baggrunden

Børnene elsker at komme med i køkkenet – hvad enten det er børn i vuggestuen eller børnehaven. Det er ikke kun børnene, der er vilde med køkkentjansen. Brit nyder at lave mad sammen med dem.

”Det er livsbekræftende, og de kan meget mere, end man lige går og tror”

BRIT MØLLER JENSEN

Fra de første gang træder ind i køkkenet, til de skal i skole og stopper i børnehaven, udvikler børnene deres færdigheder i køkkenet.

- Tudserne (den ældste børnegruppe) kan godt finde på at sige til Brit: Du kan godt tage en pause. Vi har styr på det. De skal bare vide, om de skal snitte i strimler eller i tern, fortæller Henny og fortsætter:

- Vi voksne viser børnene tillid og tro på, at de kan. For os er målet, at vi voksne bliver unødvendige og ikke skal bruges til noget, for det kan børnene selv. Det styrker deres selvværd.

Fuld kraft i pedalerne

Ligesom madlavning er en vigtig aktivitet i Børnehuset Møllehøj, er cykling det også. Der er ingen cykler eller cykelbane på børnehusets legepladsen. Det er der ifølge Henny en god grund til:

- Vi har sagt, at hvis børnene skal lære at cykle, så er det på rigtige cykler.

I stedet laver de cykelforløb med cykelbaner på parkeringspladsen. De mindste børn i vuggestuen kommer på cykelbane i ladcyklen, så de vænner sig til cyklen og kan komme med på tur. De øvrige vuggestuebørn har deres egne løbecykler og cykelhjelm med.

- Så pisker de rundt ude på parkeringspladsen og laver cykellege, hvor vi bl.a. arbejder med balance, hukommelse, fællesskaber og turtagning. Og vi får også med denne aktivitet bygget barnet op indefra med, at det er noget, jeg kan, forklarer Henny.

For Henny Thomasberg er mad og måltider en vigtig del af kulturen i Børnehuset Møllehøj.

Efterhånden som børnene bliver mere sikre på jernhesten, bliver cyklen et vigtigt transportmiddel, når de skal på tur.

- Den giver os en frihed til at kunne komme rundt, og børnene er så stolte og synes, det er fedt. Når de går ud af børnehaven, så har de fleste cykler med gear, slutter Henny.

VIBORG
KOMMUNE